

เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

นันทวัน สังขวร

ได้รับทุนสนับสนุนงานสร้างสรรค์จากงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564

ลิขสิทธิ์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

บทคัดย่อ

งานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง ได้รับแรงบันดาลใจจาก บทบาทและลีลาท่ารำของนางเมรีในละครเรื่องรถเสน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทละครเรื่องรถเสน รูปแบบการแสดงละครชาตรี รูปแบบการแสดงละครนอก และสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง พบว่า การรำลงทรงเครื่องของนางเมริก่อนการเข้าพิธีอภิเษก ยังไม่มีปรากฏในการแสดงของกรรมศิลปกรรมมาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรี และการแสดงแบบละครนอกมาผสมผสาน สร้างสรรค์การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง การแสดงแบ่งออกเป็นสามช่วง คือ ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดี สาส์นศรี” ช่วงที่ 2 “จรลีลงทรงงามอนงค์ดุจอัปสร” ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่พิธีศรีมงคล” บทที่ใช้ในการแสดงประพันธ์ขึ้นใหม่มีลักษณะเป็นกลอนแปด ทำนองเพลงที่ใช้เริ่มจากเพลงร่ำซัดชาตรี เพลงชาตรีแปลง เพลงรำชาตรี 2 เพลงซ้ำแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง เครื่องดนตรีที่ใช้เป็นวงชาตรีผสม การแต่งกายแบบยืนเครื่อง นุ่งผ้ายกปกกลายนาคินทร์ ห่มสไบสองชายสวมเทริดปล่อยผม ท่ารำที่ใช้ในการแสดงตามหลักนาฏศิลป์ไทย กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงทรง แสดงให้เห็นถึงสุนทรีย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงทรง 2) ขั้นตอนการทรงสุคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง การทรงเครื่องเป็นหัวใจหลักของการรำลงทรงเพื่อแสดงถึงความสวยงามของเครื่องแต่งกาย และเครื่องประดับที่สวมใส่ การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้จึงสามารถใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์การแสดงตามนาฏยจารีตแก่ผู้ที่สนใจ

Abstract

The choreographic research and creation entitled "The Decorative Dress of Mary" has been inspired by role and dance style of Mary in the rot tha sen drama. The objectives of choreographic research and creation are to study the rot tha sen drama, form of la korn cha tree performance, form of lakorn nok performance and choreographic creation of the Decorative Dress of Mary.

The outcome suggests that the ram rong son song klueng of Mary before the coronation ceremony has not appeared in the performances of the Fine Arts appeared in the performances of the Fine Arts Department before. Therefore, the researcher is interested in applying the traditional dance of the cha tree style and lakorn nok performances to fuse between each other through the choreographic creation of a dance performance entitled "The Decorative Dress of Mary".

The show is divided into three parts, the first part is known as "Prempridi Sansri", the second part is called "Charleelongsong Ngamonong Duj Apsorn" and the third part is understood as "Kraikon to the Sri Mongkhon Ceremony". In addition, the script used in the performance of the newly composed is Thai octameter poem. The melody used has started with the song "Rua saad Chatree", Chatree plang song, Rai chatree 2, Cha osdogettormanice or the newly composed is Thai octameter poem. The melody used has started with the song "Ruasaad Chatree", Chatree plang song, Rai chatree 2, Cha dern roob song and Dern ta lung song. Musical instruments used as a mixed ensemble. The performing costume is a main dress used in the Khon performance as well as wearing a cloth embroidered with Nakin pattern, wearing a sabai shawl for two men, wearing a hair tie. Dance poses used in performances according to the principles of Thai classical dance. However, dance combinations are persuasively followed by the traditional dance performance. It demonstrates aesthetics in various fields, namely 1) the process of ablution 2) the process of sanctification 3) the process of decoration. The dress with jewelry is the heart of the salute dance to show the beauty of the costume and jewelry to wear. Finally, the creation of this performance can therefore be used as a guideline for creating traditional dance performances for those who are interested.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง นี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์ของคุณครูจันทา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ แม่ครูผู้เป็นคลังแห่งความรู้อันยิ่งใหญ่ให้ศิษย์ได้เพิ่มพูนปัญญา ตลอดจนเมตตาคุณในการถ่ายทอดเม็ดพรายให้แก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุรารมย์ จันทมาลา รองศาสตราจารย์ดร.เสาวณิต วิงวอน คุณครูวรวรรณ พลัประสิทธิ์ คุณครูเสาวรักษ์ ยมะคุปต์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะแนวทาง และชี้แนะแนวคิดในการสร้างสรรค์งานวิจัยตลอดจนข้อมูลสัมภาษณ์อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยให้สมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด กิจจันทร์ รองศาสตราจารย์สมภพ เขียวมณี และคุณครูเขาวลิต สุนทรานนท์ ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพผลงานสร้างสรรค์ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาคุณภาพผลงานที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณครูสมรัตน์ ทองแท้ ที่ให้ความอนุเคราะห์ประพันธ์บทร้อง คุณครูไชยยะทางมีศรี ที่ให้ความอนุเคราะห์บรรจุเพลงร้อง และให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ข้อเสนอแนะอันส่งผลให้ งานวิจัยมีความสมบูรณ์ ขอขอบคุณ ครูสุภาพร เปี่ยมนงนุช ผู้รับการถ่ายทอดและสาธิตการแสดง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ ผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี ที่ให้การสนับสนุน อนุเคราะห์ในการดำเนินงานวิจัยตลอดจนขวัญและกำลังใจในการทำงานให้กับผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณครูเขาวนาท เฟ็งสุข คุณครูอัญชัน เฟ็งสุข ขอขอบคุณ คุณครูธกร ยิ้มโสภากและคุณครูภัสสา กองทอง ที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือในการทำงานวิจัยจนสำเร็จสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ ครอบครัวสังขะวรและครอบครัวภูทับทิม ร่มโพธิ์ทองในชีวิตของผู้วิจัย เป็นขวัญปล้ำใจให้ความอบอุ่นในทุกย่างก้าวของชีวิต

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่ให้การสนับสนุนทุนในการวิจัย จนสามารถดำเนินการได้สำเร็จลุล่วง

ประโยชน์อันพึงได้รับจากงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอกราบบูชาบรมครูนาฏศิลป์ทุกท่านที่สั่งสอน ปั้นแต่งให้ผู้วิจัยส่งงามในวิชาชีพ ผู้วิจัยจัดทำนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง เพื่อตอบแทนคุณแห่งวิชาชีพนาฏศิลป์ตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ทุกประการ

นันทวัน สังขะวร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตในการวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับ	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	4
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการสร้างสรรค์	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	5
หลักและทฤษฎีการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย	5
บทละคร เรื่องรถเสน ของกรมศิลปากร ปี พ.ศ. 2500	9
ละครชาตรี	13
ละครนอก	18
บทบาทและลีลาทำรำนางเมรีในละครนอกเรื่องรถเสน	19
การลงสร	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
บทที่ 3 กระบวนการสร้างสรรค์และองค์ประกอบการแสดง	32
กระบวนการสร้างสรรค์การแสดง	32
องค์ประกอบการแสดง	36
บทที่ 4 การสร้างสรรค์การแสดง	45
สัญลักษณ์เวที	45
ทำรำนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง	46
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	105
บทสรุป	105
ข้อเสนอแนะ	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	108
ภาคผนวก	110
ประวัติผู้วิจัย	129

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 บทละครเรื่องรถเสน	9
ภาพที่ 2 สุจิตร์การแสดงละคร รถเสน	9
ภาพที่ 3 ละครชาตรี	15
ภาพที่ 4 ละครนอกเรื่องรถเสน ตอนมอมเกล้าเมรี	19
ภาพที่ 5 บทบาทและลีลาทำรำนางเมรี	20
ภาพที่ 6 การแต่งกายของนางเมรี	34
ภาพที่ 7 ระนาดเอก	38
ภาพที่ 8 ระนาดทุ้ม	38
ภาพที่ 9 ซ้องวงใหญ่	39
ภาพที่ 10 ซลู่เพียงออ	39
ภาพที่ 11 ฉิ่ง	40
ภาพที่ 12 ฉาบเล็ก	40
ภาพที่ 13 กรับคู่	41
ภาพที่ 14 กลองตุ๊ก	41
ภาพที่ 15 โทนชาตรี	42
ภาพที่ 16 กระจกส่องหน้า	43
ภาพที่ 17 พานพระสำอาง	43
ภาพที่ 18 เตียง	43
ภาพที่ 19 ชั้น	44
ภาพที่ 20 ขวดน้ำหอม	44
ภาพที่ 21 เตียงลงสรง	44

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 22 ปี่พาทย์ทำเพลงรัวชาติรี	46
ภาพที่ 23 ปี่พาทย์ทำเพลงรัวชาติรี	46
ภาพที่ 24 ปี่พาทย์ทำเพลงรัวชาติรี	47
ภาพที่ 25 นาง	47
ภาพที่ 26 เมรี	48
ภาพที่ 27 แฉ่งน้อย	48
ภาพที่ 28 นवलหงส์	49
ภาพที่ 29 นवलหงส์	49
ภาพที่ 30 แฉ่งจำนง	50
ภาพที่ 31 ต้องตาม	50
ภาพที่ 32 ความสาสน์ศรี	51
ภาพที่ 33 แฉ่งจำนงต้องตาม	51
ภาพที่ 34 ความสาสน์ศรี	52
ภาพที่ 35 จิ้งกราย	52
ภาพที่ 36 กร	53
ภาพที่ 37 ยुरยาตร	53
ภาพที่ 38 ยुरยาตร (เอื้อน)	54
ภาพที่ 39 จรลี	54
ภาพที่ 40 เข้ายังที่	55
ภาพที่ 41 แต่งองค์	55
ภาพที่ 42 สรงวาริน	56
ภาพที่ 43 เข้ายังที่ แต่งองค์	56

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 44 สรงวาริน	57
ภาพที่ 45 สรงวาริน	57
ภาพที่ 46 สรงน้ำทิพย์	58
ภาพที่ 47 เจี๊ยบุงหา	58
ภาพที่ 48 เจี๊ยบุงหา มาราด	59
ภาพที่ 49 รด	59
ภาพที่ 50 เครื่องประทีน กลิ่นสะกด	60
ภาพที่ 51 หวนถวิล	60
ภาพที่ 52 หวน	61
ภาพที่ 53 ถวิล -เอื้อน-	61
ภาพที่ 54 นุ่งผ้ายก	62
ภาพที่ 55 ทองพราย	62
ภาพที่ 56 ทองพราย	63
ภาพที่ 57 ลายนาคินทร์	63
ภาพที่ 58 ห่มปักดิน เงินสุวรรณ	64
ภาพที่ 59 พันธุ์มาลา	64
ภาพที่ 60 พันธุ์มาลา	65
ภาพที่ 61 ห่มปักดิน เงินสุวรรณ	65
ภาพที่ 62 พันธุ์มาลา	66
ภาพที่ 63 สวมนมคอ	66
ภาพที่ 64 ปักดุน	67
ภาพที่ 65 ปักดุน	67

สารบัญญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 66 หนูนเส้นไหม	68
ภาพที่ 67 สะอั้งไหว ห้อยเบี่ยง	68
ภาพที่ 68 ฉีงอั้งสา	69
ภาพที่ 69 ฉีงอั้งสา	69
ภาพที่ 70 ฉีงอั้งสา	70
ภาพที่ 71 ฉีงอั้งสา	70
ภาพที่ 72 สะอั้งไหว ห้อยเบี่ยง	71
ภาพที่ 73 สะอั้งไหว ห้อยเบี่ยง	71
ภาพที่ 74 ฉีงอั้งสา	72
ภาพที่ 75 ทองพระกร	72
ภาพที่ 76 จั๊นาง	73
ภาพที่ 77 จั๊นาง	73
ภาพที่ 78 ต่างลง	74
ภาพที่ 79 ยา	74
ภาพที่ 80 อร่ามตา	75
ภาพที่ 81 มงกุฎแก้ว	75
ภาพที่ 82 แว่ววิล	76
ภาพที่ 83 แว่ววิล	76
ภาพที่ 78 ต่างลง	74
ภาพที่ 79 ยา	74
ภาพที่ 80 อร่ามตา	75

สารบัญญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 81 มงกุฎแก้ว	75
ภาพที่ 82 แว่ววิไล	76
ภาพที่ 83 แว่ววิไล	76
ภาพที่ 84 อร่ามตา มงกุฎแก้ว	77
ภาพที่ 85 แว่ววิไล	77
ภาพที่ 86 งามองค์	78
ภาพที่ 87 งามพักตร์	78
ภาพที่ 88 งามงอน	79
ภาพที่ 89 งามงอน	79
ภาพที่ 90 อรชร	80
ภาพที่ 91 อรชร	80
ภาพที่ 92 งามเข้ายวน	81
ภาพที่ 93 - เอื้อน -	81
ภาพที่ 94 ชวนหลง	82
ภาพที่ 95 ไหล	82
ภาพที่ 96 หมายรถเสน	83
ภาพที่ 97 ตระเวน	83
ภาพที่ 98 มา	84
ภาพที่ 99 จากแดนไกล	84
ภาพที่ 100 จากแดนไกล	85
ภาพที่ 101 เข้าร่วม	85

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 102 ใจ	86
ภาพที่ 103 ร่วมห้อง	86
ภาพที่ 104 - เอื้อน -	87
ภาพที่ 105 ครอง	87
ภาพที่ 106 สัมพันธ์	88
ภาพที่ 107 ครั่งได้ฤกษ์	88
ภาพที่ 108 เบิกยาม -เอื้อน-	89
ภาพที่ 109 ตามดิถี	89
ภาพที่ 110 เปรมปรีดี	90
ภาพที่ 111 สมหวัง	90
ภาพที่ 112 ดั่งไฟฝัน	91
ภาพที่ 113 จิ้งลีลาศ	91
ภาพที่ 114 วาดกร	92
ภาพที่ 115 จรจรล	92
ภาพที่ 116 จรจรล	93
ภาพที่ 117 ผาย	93
ภาพที่ 118 ผัน	94
ภาพที่ 119 สู่	94
ภาพที่ 120 พิธี -เอื้อน-	95
ภาพที่ 121 ศรีมงคล	95
ภาพที่ 122 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	96

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 123 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	96
ภาพที่ 124 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	97
ภาพที่ 125 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	97
ภาพที่ 126 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	98
ภาพที่ 127 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	98
ภาพที่ 128 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	99
ภาพที่ 129 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	99
ภาพที่ 130 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	100
ภาพที่ 131 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	100
ภาพที่ 132 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	101
ภาพที่ 133 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	101
ภาพที่ 134 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	102
ภาพที่ 135 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	102
ภาพที่ 136 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	103
ภาพที่ 137 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	103
ภาพที่ 138 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	104
ภาพที่ 139 ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง	104
ภาพที่ 140 ปรีक्षाครูจรรยา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ ในการสร้างสรรค์ทำรำ	122
ภาพที่ 141 สาธิตการใส่เทริดให้สวยงาม	123
ภาพที่ 142 ครูจรรยา พวงประยงค์ สาธิตการใช้ลีลาทำรำ	124

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 143 ครูัจนา พวงประยงค์ แนะนำการคิดประดิษฐ์ทำรำ	125
ภาพที่ 144 สัมภาษณ์ ครูวรรณ พลัประสิทธิ์	126
ภาพที่ 145 สัมภาษณ์ ครูเสาวรักษ์ ยมะคุปต์	127
ภาพที่ 146 ครูัจนา พวงประยงค์ อธิบายเทคนิคการใช้ทำรำ	128

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ละครชาตรีเป็นต้นแบบละครรำที่เก่าแก่ที่สุดและพัฒนาไปสู่การแสดงในรูปแบบอื่นในสมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ของไทย เรื่องที่นิยมแสดงคือ เรื่องพระสุธนนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า "โนห์ราชาตรี" และปัจจุบันยังนิยมเล่นในภาคกลางเป็นต้นเค้าของละครนอก ละครใน และละครรำ ที่ปรับปรุงขึ้นในรัชกาลที่ 5 เช่น ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครเสภา นับว่าละครชาตรีเป็นละครครู ส่วนละครอื่น ๆ ปรับปรุงขึ้นจากละครชาตรี ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า "ละครชาตรีเข้าเครื่อง" หรือ "ละครชาตรีเครื่องใหญ่" การแสดงแบบนี้บางทีก็มีฉากแบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมวงปี่พาทย์ของละครนอก การแสดงเริ่มด้วยการรำชัตชาตรี แล้วลงโรง จับเรื่องด้วย "เพลงวา" แบบละครนอก ส่วนเพลง และวิธีการแสดงก็ใช้ทั้งละครชาตรี และละครนอกปนกัน การแสดงแบบนี้ยังเป็นที่นิยมมาถึงปัจจุบัน และนิยมมาแสดงเป็นละครแก่นตามสถานที่ต่างๆ (พระครูวัชรสุวรรณาทรรและคณะ, 2563 : 32-33)

ละครนอกเป็นละครที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานว่า ละครนอกเป็นละครที่มีการปรับปรุงมาจากละครโนห์ราชาตรีของภาคใต้และเป็นละครที่นิยมอย่างแพร่หลาย แต่ลักษณะการแสดงละครแบบโนห์รานิยมแสดงเพียงบางตัว คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และจำอวด แต่สำหรับละครนอก เมื่อได้มีการพัฒนามาจากละครชาตรี จึงได้เพิ่มตัวละครสำหรับการแสดงให้มีจำนวนมากขึ้น โดยผู้แสดงเป็นชาวบ้านนิยมเล่นกันในพื้นบ้าน และใช้ผู้ชายแสดงล้วน นอกจากนี้ยังได้มีการปรับปรุงองค์ประกอบต่างๆของการแสดง เช่น การแต่งกาย วงดนตรี สถานที่แสดง ละครนอกเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจ จึงได้มุ่งการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและตลกขบขัน ถ้อยคำในบทละครเป็นคำตลาดอย่างชาวบ้านธรรมดาสามัญ และไม่ ต้องรักษาระเบียบประเพณี จึงเกิดความตลกขบขันแก่ผู้ชม กล่าวได้ว่าเป็นละครชาวบ้าน สำหรับลีลาการรำรำมีลักษณะที่ว่องไวเหมาะกับทำนองเพลงที่มีจังหวะค่อนข้างเร็ว เพลงที่ใช้ส่วนมากไม่มีลีลาการเอื้อนมาก เนื่องจากใช้ผู้ชายแสดงทั้งหมด(ดำรงราชานุภาพ : 2507 อ้างถึงใน นันทวัน สังขวร, 2562 : 1) เรื่องที่นิยมนำมาแสดงได้แก่ เรื่องที่นิยมเล่นมีมากมาย ล้วนแต่เป็นเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เช่น สังข์ทอง มณีพิชัย ไกรทอง สังข์ศิลป์ชัย โมงป่า พิภพทอง การะเกด เงาะป่า รดเสน

กรมศิลปากรได้จัดการแสดงเรื่องรถเสน ตามรูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นสำหรับให้ผู้หญิงในราชสำนัก โดยฝึกหัดให้แสดงในรูปแบบของละครนอกแบบหลวง ซึ่งได้นำเนื้อเรื่องรถเสนชาดกที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยานำมาปรับปรุงให้เป็นรูปแบบของบทรละครเพื่อนำไปใช้ในการแสดงจนถึงปัจจุบัน ให้มีลักษณะเป็นบทรละครสมัยใหม่ที่นำเอาวิธีการเล่นละครชาตรีกับการเล่นละครแบบใหม่มาผสมผสานกัน คือ การนำวิธีการแสดง การใช้คำพูดที่ทันสมัยมาประกอบในการแสดง บทรละครที่กรมศิลปากรแตงนั้น จะมีการเริ่มเรื่องตั้งแต่ ตำนานนางสนธิ์ยักษ์ฉนิแปลง (ซึ่งเป็นตอนที่นางยักษ์ฉนิได้เข้ามาอยู่ในวังกุดตารนครของท้าวรถเสนแล้ว) จนมาถึง ตอนที่รถเสนได้จากนางเมรีจนทำให้นางเมรีนั้นหัวใจแตกสลายจนสิ้นใจ โดยจะใช้ผู้แสดงที่เป็นผู้ชายล้วนและใช้ผู้แสดงที่เป็นหญิงล้วน แต่ในปัจจุบันนี้ทางกรมศิลปากรได้ใช้ผู้ชายจริงหญิงแท้ในลักษณะรูปแบบของการแสดงละครนอกผสมผสานกับละครนอกแบบหลวงจากการแสดงของกรมศิลปากรเมื่อปี พ.ศ. 2500 ณ โรงละครศิลปากร กรุงเทพมหานคร แบ่งการแสดงออกเป็น 7 ฉาก ได้แก่ ฉากที่ 1 กุดตารนคร ฉากที่ 2 ภายใต้อวมงคลใหญ่ ฉากที่ 3 สนามชนไก่ฉากที่ 4 ตำนานนางสนธิ์ ฉากที่ 5 ป่าไถล้าอาศรม ฉากที่ 6 เมืองคชบุรี และฉากที่ 7 ป่าสูง ผู้วิจัยสนใจในการแสดงฉากที่ 6 เมืองคชบุรี กล่าวถึงรถเสนมาถึงเมืองคชบุรี และนางเมรีผู้ครองนคร ได้ทราบความในสาส์นที่มารดาส่งมา ก็ได้ต้อนรับรถเสนด้วยดีและได้จัดการอภิเษกสมรสระหว่างเมรีกับรถเสน ทั้งโปรดให้มีนางระบำฟ้อนรำสมโภชตามประเพณีด้วย(สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชนครินทร์, 2560 : 369)

สำหรับการแสดงฉากพิธีอภิเษกนี้เป็นตอนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงขนบนิยมของการแสดงละครโดยเฉพาะการรำลงทรงเครื่องก่อนประกอบพิธีที่สำคัญของพระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง นับว่าเป็นขนบประเพณีที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันทา เกตุเหล็ก(2556: 2-3) กล่าวว่าการรำลงทรงเครื่องเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงละคร และยังเป็น การแสดงรำเดี่ยวที่ใช้ฝีมือของผู้แสดงได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนท่ารำ การรำลงทรงเครื่องของตัวนางที่มีท่าเฉพาะ และลีลาท่ารำที่ตรงตามแบบมาตรฐานละครใน โดยการรำลงทรงเครื่องนี้จะใช้แสดงก่อนการเดินทาง การเข้าเฝ้าบุคคลสำคัญ รวมทั้งการเข้าร่วมหรือประกอบพิธีสำคัญต่างๆ ฯลฯ การรำลงทรงเครื่องยังสื่อให้เห็นถึงจารีตของท่ารำที่บ่งบอกถึงการแต่งกาย ตลอดจนการแต่งเครื่องแต่งกาย และสวมใส่เครื่องประดับของตัวละคร โดยลักษณะและสีของเครื่องแต่งกายยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงฐานะและความสำคัญของตัวละครได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การรำลงทรงเครื่องยังเป็นการแสดงที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญของตัวละครเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ด้วยตัวละครที่มีบทลงทรงเครื่องส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครที่เป็นตัวเอกของเรื่องหรือตัวเอกของละครในตอนนั้น ๆ

จากการสัมภาษณ์คุณครูจรรยา พวงประยงค์ (ศิลปินแห่งชาติ) ผู้รับบทนางเมรีของกรมศิลปากรตั้งแต่ปี 2500 - ปัจจุบัน และศิลปินที่ได้รับบทนางเมรี เกี่ยวกับการรำลงทรงเครื่อง

ของนางเมริก่อนการเข้าพิธีอภิเษก ยังไม่มีปรากฏในการแสดงของกรมศิลปากรมาก่อนอาจจะเป็นด้วยเวลาของการแสดงที่ยาวนานจะทำให้เสียเวลาจึงตัดตอนไปเป็นตอนแต่งงานเลย เดิมนางเมรีเป็นลูกกษัตริย์ซึ่งนางสนธิที่เป็นนางยักษ์นำมาเลี้ยงตั้งแต่เล็กนางเมรี มีนิสัยบุคลิกอ่อนโยนเป็นสตรีสูงศักดิ์ที่มีกริยามารยาทเรียบร้อยเชื้อพืงมารดาซึ่งเป็นนางยักษ์แต่นางเมรีก็ได้แฝงความเข้มแข็งและเด็ดเดี่ยวจากการที่ได้ถูกหล่อหลอมจากนางสนธิ (จันทรา พวงประยงค์, 2563) ในการจำลองสร้างเครื่อง เป็นการแสดงรูปแบบหนึ่งที่มีเอกลักษณ์ในการแสดงที่สำคัญ แสดงกระบวนการทำรำที่อวดลีลาการอาบน้ำ การแต่งเครื่องแต่งกายของตัวละคร ซึ่งตามความหมายในหลักของพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า “สร้าง” หมายถึง อาบน้ำ และความหมายของคำว่า “ทรงเครื่อง” หมายถึง แต่งตัวมีเครื่องประดับ โดยกระบวนการจำลองสร้างเครื่องมีการเลียนแบบมาจากธรรมชาติของมนุษย์ ในหลักของการใช้ชีวิตของคนปกติทั่วไป ตลอดจนการเลียนแบบพระราชพิธีการลงทรงต่างๆของพระมหากษัตริย์ หรือเจ้านายชั้นสูง (สุนันทา เกตุเหล็ก, 2556 : 1)

จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำกระบวนการจัดทำแบบละครชาตรี และการตีบทแบบละครนอกมาผสมผสาน สร้างสรรค์การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เน้นให้เห็นนาฏยลักษณะในการใช้ไหล่และความเป็นธรรมชาติของท่ารำทำบทแบบละครนอกที่อยู่นอกเหนือจากท่านาฏยศัพท์และภาษาท่านาฏศิลป์ ยังสามารถเป็นต้นแบบที่แสดงให้เห็นถึง หลักการแนวคิด กลวิธีการแสดงที่จะเผยแพร่เป็นองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการและศิลปะการแสดงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทละครเรื่องรถเสน ของกรมศิลปากร
2. เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงละครชาตรี
3. เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงละครนอก
4. เพื่อสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

ขอบเขตการวิจัย

การสร้างสรรค์แสดงนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้เป็นการศึกษากระบวนการรำที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของตัวละคร การบรรยายลักษณะตัวละครและการแต่งตัวของนางเมรีในการแสดงละครนอกเรื่องรถเสนตามรูปแบบจารีตของกระบวนการรำเดิมที่สืบทอดมาทั้งรูปแบบที่จัดแสดงโดยกรมศิลปากร และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ศึกษาวิเคราะห์บทประพันธ์เรื่องรถเสน ในฉากที่ 6 ของกรมศิลปากร ในบทประพันธ์นี้กล่าวถึงพิธีอภิเษกของ นางเมรีกับรถเสน และนำมาสร้างสรรค์กระบวนการรำของนางเมรีแต่งองค์ทรงเครื่องก่อนเข้าพิธีอภิเษก ใช้กระบวนการรำในการแสดงตามหลักนาฏศิลป์ไทย

ประโยชน์ที่ได้รับ

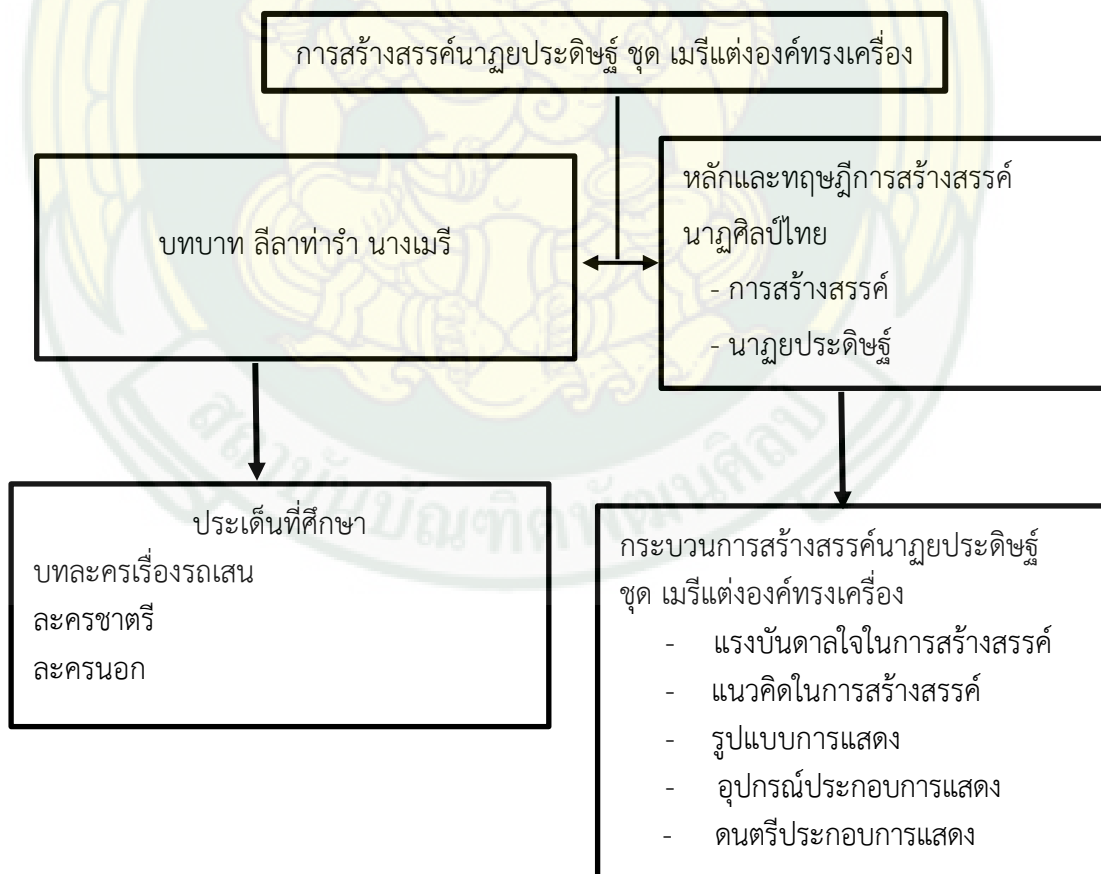
1. ได้ทราบเกี่ยวกับจารีตการลงสรงทรงเครื่องของตัวละครนางกษัตริย์ในการแสดงละครนอก
2. ได้การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง
3. ได้แนวทางให้กับผู้ที่มีความสนใจในการสร้างสรรค์การแสดงตามนาฏยจารีตนำไปพัฒนาสร้างสรรค์การแสดงในชุดอื่นเพิ่มขึ้นเพื่อส่งเสริมไว้เป็นมรดกของแผ่นดินสืบต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิดออกแบบสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ไทยโดยกำหนดให้อยู่ในแนวนาฏยจารีตแบบหลวงซึ่งเป็นนาฏยจารีตแบบดั้งเดิมที่ปรากฏมาแต่ครั้งอดีตสืบทอดมาในกระบวนการเรียนการสอนและการจัดการแสดงจนถึงปัจจุบัน

2. แต่งองค์ทรงเครื่อง หมายถึง กระบวนท่ารำของนางเมรีในการสร้างสรรค์การแสดงซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การสรงน้ำ การประพินเครื่องหอม การแต่งตัว เพื่อเตรียมเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับรถเสน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการสร้างสรรค์

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

นาฏยประดิษฐ์ ชุต เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ได้มีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของ ข้อมูลซึ่งมีผู้ค้นคว้าจัดทำเป็นรูปเล่มงานวิจัยต่างๆ และข้อมูลใหม่ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าเพิ่มเติม ทั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยสร้างสรรค์เล่มนี้มีคุณภาพและถูกต้องสมบูรณ์ตามแนวทางปฏิบัติที่มีมาแต่อดีต จึงได้ทบทวนวรรณกรรมและจัดทำเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. หลักและทฤษฎีการสร้างสรรคานาฏศิลป์ไทย
2. บทละคร เรื่องรถเสน ของกรมศิลปากร ปี พ.ศ. 2500
3. ละครชาตรี
4. ละครนอก
5. บทบาทและลีลาท่ารำนางเมรีในละครนอกเรื่องรถเสน
6. การลงสร
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักและทฤษฎีการสร้างสรรคานาฏศิลป์ไทย

การสร้างสรรคานาฏศิลป์ไทย มีนักวิชาการทางด้านการสร้างสรรคการแสดงไว้อย่าง หลากหลาย ดังนี้

ฉันทนา เอี่ยมสกุล (2554 : 87) ได้กล่าวถึงศิลปะการออกแบบท่ารำ (นาฏศิลป์ไทย สร้างสรรค) ดังนี้ “ ศิลปะในการออกแบบท่ารำของผู้เขียน ส่วนใหญ่นำความรู้มาจากองค์ความรู้ พื้นฐานเดิม จากแบบแผนนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากนาฏยอาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ไทย และความรู้จากการเรียนนาฏศิลป์ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียง โดยใช้ในโอกาสที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการแสดงนั้นๆ บางชุดการแสดงก็เกิดขึ้นจากความสวยงามและความประทับใจในธรรมชาติรอบตัว โดยเฉพาะความงามของดอกไม้ไทยที่หลากหลายทำให้เกิดจินตนาการ ที่จะสื่อออกมาในรูปแบบของ นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรคที่มีกระบวนการท่ารำที่ผสมผสานให้สอดคล้องกับการประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ และออกแบบเครื่องแต่งกายใหม่ ในการสร้างสรรคจึงเป็นการออกแบบท่ารำในรูปแบบของระบำเป็น ส่วนใหญ่ นาฏยศิลป์สร้างสรรคนั้นนอกจากจะเป็นรูปแบบของระบำแล้ว ก็ยังมีการสร้างสรรคในรูปแบบของเรื่องราว มีความหลากหลายรูปแบบ การใช้ชื่ออาจใช้คำว่า นาฏยประดิษฐ์ ”

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547 : 225) ได้กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์ หมายถึง การคิด การออกแบบ และการสร้างสรรค แนวคิด รูปแบบกลวิธีของนาฏยศิลป์ชุดหนึ่ง ที่แสดงโดยผู้แสดง คนเดียวหรือหลายคน ทั้งนี้รวมถึงการปรับปรุงผลงานในอดีต นาฏยประดิษฐ์ จึงเป็นการทำงานที่

ครอบครัว ปรัชญา เนื้อหา ความหมาย ท่ารำ ท่าเต้น การแปรแถว การตั้งซุ้ม การแสดงเดี่ยว การแสดงหมู่ การกำหนดดนตรี เพลง เครื่องแต่งกาย ฉาก และส่วนประกอบอื่นๆ ที่สำคัญในการทำให้นาฏศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ตามที่ตั้งใจไว้

นอกจากนี้ ท่านยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำงานนาฏศิลป์ประดิษฐ์ ดังนี้

1. การคิดให้มีนาฏศิลป์
2. การกำหนดความคิดหลัก
3. การประมวลข้อมูล
4. การกำหนดขอบเขต
5. การกำหนดรูปแบบ
6. การกำหนดองค์ประกอบอื่นๆ
7. การออกแบบนาฏศิลป์

การสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์ เกิดจากผู้สร้างสรรคผลงานทางนาฏศิลป์ กำหนดแนวคิดผ่านการได้รับแรงบันดาลใจ หรือการกระทำเพื่อสร้างสรรคผลงาน โดยอาจเกิดจากความคิด รวบรวมที่บุคคลกำหนดขึ้นเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันเกิดจากการสรุปรวบรวม และเชื่อมโยงประสบการณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ การสร้างสรรคผลงานทางนาฏศิลป์มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเภทของนาฏศิลป์ และเข้าถึงแก่นแท้ของศิลปะแขนงนี้มากพอสมควร เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรคผลงานชิ้นใหม่ ให้เกิดความหลากหลาย โดยไม่ซ้ำแบบเดิม (ปิ่นเกศ วัชรปาดน. 2559: 18) ซึ่งผู้คิดประดิษฐ์สร้างสรรคงานด้านนาฏศิลป์ไทยควรคำนึงถึงหลัก 5 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบการแสดงนาฏศิลป์

การแสดงนาฏศิลป์ไทยมีจารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน หากต้องการสร้างสรรคผลงาน ควรศึกษารูปแบบการแสดงประเภทต่าง ๆ ของนาฏศิลป์ไทยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

2. กระบวนท่ารำและการแปรแถว

การประดิษฐ์ชุดการแสดงนาฏศิลป์ไทย สิ่งสำคัญก็คือ ท่ารำ ซึ่งท่ารำนั้น จะต้องประกอบไปด้วย ท่ารำหลัก และท่าเชื่อม ซึ่งถือเป็นสิ่งความสำคัญที่จะเป็นส่วนที่ทำให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ นอกจากนี้ ท่ารำแต่ละท่าล้วนมีความหมายในตัวเอง และบางท่าก็มีกฎระเบียบเฉพาะ ดังนั้นผู้ประดิษฐ์ท่ารำควรมีความรู้ด้านนาฏศิลป์มากพอสมควร

การแปรแถวเป็นจุดสำคัญอย่างหนึ่งของการประดิษฐ์ระบำ ซึ่งการแปรแถว ก็เพื่อให้รูปแบบการแสดงมีความสวยงาม และหลากหลาย รวมถึงส่งผลให้ผู้แสดงเด่นชัด และสามารถเป็นส่วนช่วยในการสื่อความหมายสำหรับการแสดงได้เป็นอย่างมาก โดยในลักษณะของนาฏศิลป์ไทย มีรูปแบบการแปรแถวมากมาย เช่น แถวปากพั้ง แถวตอน แถวเฉียง และแถวหน้ากระดาน เป็นต้น

3. โอกาสที่แสดง

การสร้างสรรคงานด้านนาฏศิลป์ไทย ควรคำนึงถึงโอกาสที่จะแสดง เช่น หากเป็นงานวันเกิดก็ควรสร้างสรรคชุดที่เป็นสิริมงคล หากเป็นงานฉาปนกิจศพ ควรสร้างสรรคชุดที่เป็นการไว้อาลัย ระลึกถึงคุณงามความดีของผู้วายชนม์ เป็นต้น

4. เครื่องแต่งกาย และอุปกรณ์ประกอบการแสดง

การแต่งกายในการแสดงเป็นส่วนช่วยให้สามารถบ่งบอกถึงลักษณะที่มา ประเภท สัญชาติ เพศ ชนชั้นและวัย และยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้ผู้ชมสามารถเข้าถึงผลงานชิ้นนั้นอีกด้วย ดังนั้น เมื่อคิดจะสร้างสรรคผลงานด้านนาฏศิลป์จึงควรศึกษาให้เข้าใจก่อน เพื่อส่งผลให้มีความเหมาะสมกับชุดการแสดงที่สร้างสรรคขึ้น และนอกจากนี้อุปกรณ์ประกอบการแสดงก็มีส่วนสำคัญ เช่นเดียวกับเครื่องแต่งกาย ไม่ว่าจะเป็นอาวุธ ดอกไม้ ผ้า พัด หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ก็ควรตรวจสอบให้มีความเหมาะสมกับชุดการแสดง เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคผลงานที่มีความสมบูรณ์แบบของการแสดง

5. ดนตรี และเพลงประกอบ

การสร้างอารมณ์ความรู้สึกนอกจากการได้ชมแล้ว การฟังก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่เป็นส่วนช่วยให้เกิดสุนทรียะไปพร้อมกับการชม ดังนั้น ดนตรีและเพลงที่ใช้ในด้านการแสดงนาฏศิลป์ ผู้สร้างสรรคควรมีการศึกษาให้เข้าใจ และควรมีความระมัดระวัง เนื่องจากนาฏศิลป์มีจารีตอันเป็นประเพณีนิยม จึงควรมีการศึกษาข้อจำกัดในการนำไปใช้ให้ถูกต้อง และมีความเหมาะสมกับการแสดง (ไพโรจน์ ทองคำสุก. 2545: 215-222)

การสร้างสรรคนาฏศิลป์ คือ รูปแบบ หรือลักษณะของการฟ้อนรำ หรือการละครที่ถูกประดิษฐ์ขึ้น เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากเดิม ให้มีความวิจิตรงดงาม และมีลักษณะไปในเชิงสร้างสรรค์ ผ่านการแสดงที่ใช้ร่างกายแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึก ผ่านกระบวนการคิด และแรงบันดาลใจ (มาลินี แทนบุญ และสาทิต แทนบุญ, 2564 : 34) โดยการสร้างสรรคนาฏศิลป์ ประกอบด้วย

1. นักแสดง เป็นบุคคลสำคัญที่จะสื่อสารเรื่องราว รวมถึงการถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของผู้สร้างงานต่อผู้ชม ดังนั้น การคัดเลือกนักแสดงจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์ ความสามารถในการแสดงออกได้หลากหลาย

2. การออกแบบลีลา มีความหมายมากกว่าแค่การเคลื่อนไหวมารวมเข้าด้วยกันแต่ผู้สร้างผลงานต้องคำนึงถึงการจัดระเบียบท่วงท่าการเคลื่อนไหวด้วย การออกแบบลีลาจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับรูปแบบ รูปลักษณ์ รูปร่าง และความรู้สึกของการแสดง ซึ่งทุกองค์ประกอบ ควรมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันอย่างแนบเนียน

3. เสียงประกอบการแสดง เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลทั้งต่อการเคลื่อนไหวสำหรับผู้แสดง และการถ่ายทอดอารมณ์ของผู้แสดงต่อผู้ชม เพราะเสียงดนตรีประกอบการแสดงมีพลังที่จะเปลี่ยนผลของ

การแสดงทั้งหมดและสามารถทำให้ผู้ชมพึงพอใจได้ ดังนั้นผู้สร้างสรรค์จึงควรพิถีพิถัน ในการค้นหา ดนตรีที่เหมาะสมเข้ากับอารมณ์และลีลาการเคลื่อนไหว

4. อุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นส่วนช่วยเสริมความหมายของการแสดงได้ดียิ่งขึ้นดังนั้น ในการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดงควรคำนึงถึงความสัมพันธ์กับการแสดงในแต่ละช่วง เพื่อไม่ให้เกิด อุปสรรคแก่นักแสดง และยังช่วยให้ผู้ชมเข้าใจได้ง่ายอีกด้วย

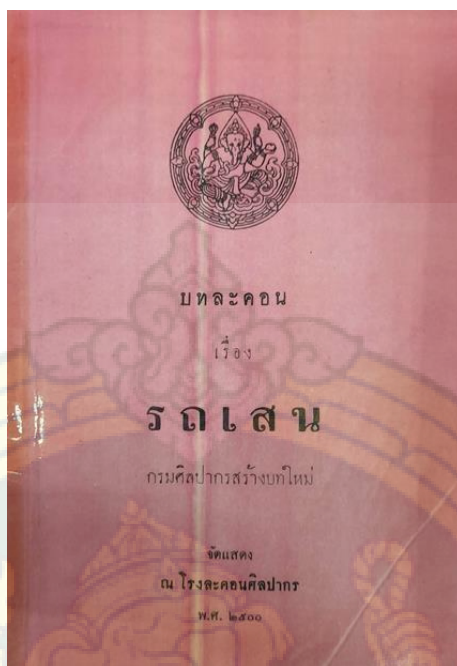
5. การออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการแสดง ถือเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งบอกบทบาท ของผู้แสดงในการแสดง และลักษณะเฉพาะของผู้แสดงได้อย่างแนบเนียนในเบื้องต้น และยังส่งผลให้ การแสดงมีความสมจริงมากขึ้น รวมถึงเป็นการสร้างความรู้สึกให้กับผู้ชมในการเข้าถึงบทบาทในด้านการ แสดง ดังนั้น ผู้สร้างงานจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมของเครื่องแต่งกายให้สอดคล้องกับรูปแบบของ การแสดง

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547 : 249) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีแห่งการเคลื่อนไหว (Kenetology) เรื่อง ของการใช้ที่ว่าง ในส่วนของทิศทาง ที่แตกต่างกันของผู้แสดง ย่อมให้ความรู้สึกแก่คนดูแตกต่างกัน ดังนี้

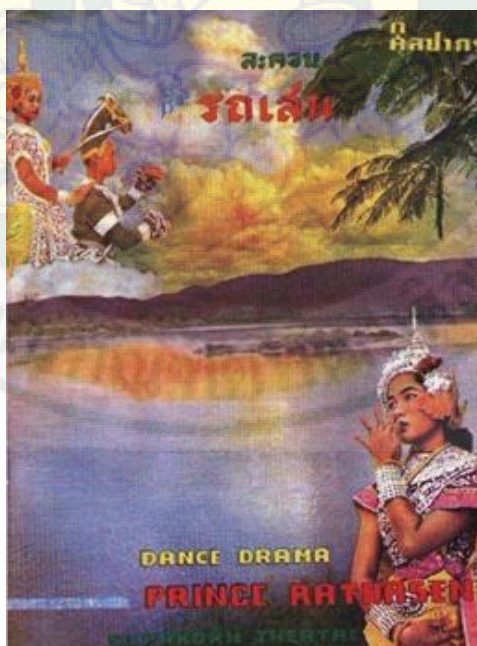
1. การเดินเข้าหาคนดูเป็นการเรียกร้องความสนใจ การสร้างความน่าเกรงขาม การแสดงความยิ่งใหญ่
2. การถอยหนีคนดูเป็นการแสดงความอ้างว้าง สูญเสีย หวาดกลัว ลังเล
3. การเคลื่อนขนานคนดู เป็นการเน้นให้คนดูในจุดต่างๆ ได้มีโอกาสเห็นผู้แสดงใน ระยะเท่ากัน และเป็นการนำสายตาคนดูไปสู่อีกจุดหนึ่ง
4. การเคลื่อนที่ทแยงมุม เป็นการแสดงให้เห็นความลึกของการเรียงแถวได้ดีกว่า การซ้อนกันแบบแถวตอน และทำให้เห็นผู้แสดงเป็นสามมิติมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ ความรู้สึกเร่งเท่าการเดินเข้าหาตรงๆ แบบตั้งฉาก
5. การวนเป็นวงเป็นการแสดงความผูกพัน ความอ่อนโยน ความสามัคคี
6. การฉวัดเฉวียน แสดงถึงความปราดเปรี้ยว หากเคลื่อนไหวเร็วมากไปในทิศทาง ต่างกัน จะแสดงความสับสนวุ่นวาย
7. การยกสูงแสดงความเบา ความสง่างาม ความยิ่งใหญ่
8. การกดต่ำ แสดงความหวาดกลัว ความอ่อนน้อม ความด้อยค่า

ผู้วิจัยจึงได้นำหลักและทฤษฎีการสร้างสรรคนาฏศิลป์ไทย มาใช้ในการวิเคราะห์การสร้างสรรค นานฎยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรคงานที่มีความสมบูรณ์

2. บทละคร เรื่องรถเสน ของกรมศิลปากร ปี พ.ศ. 2500

ภาพที่ 1 บทละครเรื่องรถเสน
ที่มา : กรมศิลปากร, 2500.

ภาพที่ 2 สุจิตร์การแสดงละคร รถเสน
ที่มา : รัจนา พวงประยงค์, 2561.

เรื่องพระรถ-เมรี หรือพระรถเสน ได้นำมาเล่นเป็นละครชาตรีกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาซึ่งจะนำมาเล่นคู่กับเรื่องพระสุธน-มโนห์รา แต่ไม่มีตัวบทละครในสมัยนั้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรเหลืออยู่เป็นหลักฐาน นอกจากสมัยปัจจุบันได้มีบอละครเรื่องพระรถเสน ซึ่งกรมศิลปากรได้นำมาแต่งและจัดแสดง ณ โรงละครศิลปากร เมื่อราวเดือนมีนาคม พ.ศ. 2500 โดยมีผู้แต่งบทละครทั้งหมด 6 คน ดังต่อไปนี้

มนตรี ตราโมท	แต่งฉากที่ 1	กุตารนคร แบ่งเป็น 2 ตอน คือ
		ตอนที่ 1 ตำนกฝ้ายใน
		ตอนที่ 2 ท้องพระโรง
ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี	แต่งฉากที่ 2	ภายในอุโมงค์ใหญ่
ประเวศ กุมุท	แต่งฉากที่ 3	สนามชนไก่
พนิดา ลีทิวรรณ	แต่งฉากที่ 4	ตำหนักนางสนธิ์
เสรี หวังในธรรม	แต่งฉากที่ 5	ป่าใกล้อำศรม
ประทีน พวงสำลี	แต่งฉากที่ 6	เมืองคชบุรี
พนิดา ลีทิวรรณ	แต่งฉากที่ 7	ป่าสูง

สำหรับเนื้อเรื่องย่อของเรื่องรถเสนที่ใช้ในการแสดงของกรมศิลปากรตามบทละครที่กรมศิลปากรสร้างบทใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2500 มีรายละเอียด ดังนี้

ท้าวสุทศน์ได้ส่งสาส์นท้าพนันชนไก่กับท้าวรถสิทธิ์โดยเอาบ้านเมืองเป็นเดิมพัน ท้าวรถสิทธิ์จึงให้หาผู้ที่มีความสามารถรับพนันชนไก่ รถเสนจึงอาสารับชนไก่จึงได้รับชัยชนะ ภายหลังจากท้าวรถสิทธิ์ได้ทราบข่าวว่ารถเสนเป็นลูกของตนที่เกิดจากนางเกาจึงรักใคร่เอ็นดูเป็นอย่างมาก ฝ่ายนางสนธิ์เมื่อรู้ว่ารถเสนเป็นลูกของนางเกา จึงคิดอุบายที่จะกำจัดรถเสน โดยการทำอุบายแกล้งป่วยแล้วให้รถเสนไปเอามะม่วงหาวมะนาวโห่ที่เมืองคชบุรีมารักษาตน โดยเขียนสาส์นถึงนางเมรี โดยมีเนื้อความในสาส์นว่า ชายที่ถือหนังสือเดินทางมาเมื่อไหร่ให้เมรีลูกรักแต่งงานด้วยทันที เมื่อรถเสนไปถึงเมืองคชบุรี พอสาส์นแปลงฉบับนั้นได้ส่งถึงมือนางเมรี นางเมรีก็รีบออกมาต้อนรับแสดงความยินดี และได้มีการจัดพิธีอภิเษกสมรสกับรถเสนทันที หลังจากนั้นนางได้อภิเษกสมรสแล้วนั้น วันหนึ่งม้าของรถเสนก็ได้ตื่นสติให้รถเสนคิดถึงแม่และป่าๆที่รออยู่ แล้วได้มีการวางแผนให้รถเสนมอมเหล่านางเมรีจนเมา แล้วขโมยห่อนัยน์ตา ยาวิเศษตาและห่อยาวิเศษที่ใช้เป็นเครื่องกีดขวางและไม้กำพวดหนีไป พอนางเมรีสร้างเมาและได้รู้ว่ารถเสนหนีไป ด้วยความรักที่นางเมรีมีต่อรถเสน นางจึงรีบสั่งเสนาจัดเตรียมทัพและได้ออกตรวจพล ก่อนจะยกทัพติดตามรถเสนทันที ระหว่างที่นางเมรีติดตามรถเสนจนเกือบถึงที่นั่น รถเสนได้โรยผงยาเป็นภูเขาขวางกั้นเพื่อไม่ให้นางเมรีติดตามทัน ต่อมาโรยผงบาเป็นมหาสมุทรกรด ขวางหน้านางไว้ นางก็ไม่สามารถที่จะออกติดตามต่อไปได้ จึงขอวิงวอนให้รถเสนกลับแต่ไม่เป็นผล ในที่สุดนางเสียใจจนกลั้นใจตายอยู่ริมฝั่งมหาสมุทรนั้น

ฉากที่ 1 กุศารนคร แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ตำนานฝ่ายใน จะกล่าวถึงท้าวรถสิทธิ์ซึ่งได้ประทับทอดพระเนตรหม่องนางระบำรำฟ้อน โดยมีนางสนธิ์คอนปรนนิบัติจัดรำถวายอยู่ภายในตำหนักของนาง ส่วนตอนที่ 2 ท้องพระโรง เมืองกุศารนคร จะกล่าวถึงทูตที่มาจากสุทัศน์นคร โดยนำสาส์นจากท้าวสุทัศน์ ที่มีข้อความการทักพินนชนไ่กับท้าวรถสิทธิ์และยังเป็นฉากที่ท้าวรถสิทธิ์ได้พบกับรถเสนผู้เป็นโอรส แต่ท้าวรถสิทธิ์ไม่ทราบว่าเป็นโอรสของตน ต่อมาเมื่อรถเสนได้เข้าเฝ้าท้าวรถสิทธิ์ได้รับอาสาชนไ่พินนให้กับท้าวรถสิทธิ์

ฉากที่ 2 ภายในอุโมงค์ใหญ่ จะกล่าวถึงนางสิบสองที่ถูกนำมาขังอยู่ในอุโมงค์ ซึ่งทั้งหมดเป็นแม่และป้าของรถเสน โดยรถเสนได้นำความที่ได้ไปเข้าเฝ้าท้าวรถสิทธิ์ให้แม่และป้าของตนฟัง นอกจากนี้ยังเป็นฉากที่รถเสนได้รู้ความจริงว่าท้าวรถสิทธิ์เป็นบิดาของตนและยังทราบถึงสาเหตุที่แม่และป้าต้องเสียนัยน์ตาไป เพราะนางสนธิ์ทูลขอท้าวรถสิทธิ์ให้สังคักนัยน์ตานางสิบสอง

ฉากที่ 3 สนามชนไก่ ในฉากนี้ก็จะกล่าวถึงบรรดาเจ้าหน้าที่และกรรมการไ่กำลังจัดสถานที่และตกแต่งพลับพลาที่ประทับอยู่ ณ สนามไ่ โดยคุยกันเรื่องการพินนชนไ่ในครั้งนี้ ประชาชนหญิงชายพากันมาดูไ่ชนติดพินนเอาบ้านเอาเมือง ครั้งได้เวลาท้าวรถสิทธิ์และนางสนธิ์พร้อมด้วยนางกำนังก็มาถึง ท้าวรถสิทธิ์และนางสนธิ์ขึ้นประทับบนพลับพลา แล้วโปรดให้เปิดการชนไ่ ทั้งสองฝ่ายก็วางไ่ชนลงบนสังเวียน ไ่ชนก็เริ่มตีกันเป็นพัลวัน ในขณะที่นางสนธิ์กับท้าวรถสิทธิ์ต่างทรงเพลิดเพลินในการดูไ่ชน นางค่อมทูลกระซิบบอกวารถเสนเป็นลูกนางเกापวงนางสิบสอง นางสนธิ์จึงสำแดงอาการริษยาจนออกนอกหน้าในที่สุด ไ่ชนรถเสนได้ชัยชนะ ท้าวรถสิทธิ์ดีพระทัยเป็นอย่างยิ่ง ดั่งโปรดพระราชทานแก้วแหวนเงินทองเสื้อผ้า แต่รถเสนไม่รับ ทูลขอแต่ข้าวเพียง 12 ห่อ แม้ท้าวรถสิทธิ์จะทราบวารถเสนเป็นลูกของนางเกाप

ฉากที่ 4 ตำหนักของนางสนธิ์ เมื่อนางสนธิ์ทราบวารถเสนเป็นโอรสของท้าวรถสิทธิ์ซึ่งเป็นลูกของนางเกाप ก็เคียดแค้นคิดหาอุบายจะฆ่าเสีย จึงปรึกษาอุบายกับนางข้าหลวง ชื่ออัมพิกา ซึ่งเป็นหญิงค่อมแสร้งทำเป็นประชวรหนัก ท้าวรถสิทธิ์ทรงทราบ จึงเสด็จมาเยี่ยมและรับสั่งให้หมอมาตรวจอาการ แต่นางสนธิ์ไม่ยอมให้หมอตรวจ และทูลวิธีแก้ไขโรคของตนว่าต้องได้มะม่วงหาวมะนาวโห่ ซึ่งมีอยู่ในแคว้นคชบุรี มาเป็นน้ำกระสายยาเสวยจะหายโรคและผู้ที่จะไปนำมาให้ได้ก็มีแต่รถเสนเท่านั้น

ท้าวรถสิทธิ์โปรดให้รถเสนเข้าเฝ้า ตรัสเล่าเรื่องให้รถเสนทราบ รถเสนก็ทูลอาสาและทูลฝากฝังท้าวรถสิทธิ์ช่วยโปรดเลี้ยงแม่และป้าทั้งสองคนนั้นด้วย และทูลขออนุญาตออกไปเลือกจับม้าดีสำหรับใช้เป็นพาหนะขับขี่ไป ท้าวรถสิทธิ์ก็โปรดอนุญาต นางสนธิ์ก็ฝากสาส์นที่ตนเขียนถึงนางเม

รีให้แก่รถเสน รถเสนทูลลาออกไปจับได้ม้าสีกะเลียว จากฝูงม้าที่นอกเมือง ผู้สาสน์เข้ากับค่อม้าแล้ว
ขึ้นขี่ไป

ฉากที่ 5 ป่าใกล้อาศรม รถเสนเดินทางมาในป่าจนใกล้อาศรมพระกบิลดาบส รู้สึกเหนื่อย
อ่อนก็แวะลงหยุดพักผ่อน จึงนอนหลับไปกับม้า พอดีพระกบิลดาบส ออกมาจากอาศรมมาพบเข้าเห็น
สาสน์ที่ค่อม้าก็เปิดออกอ่าน ทราบว่ารถเสนเป็นทูตถือสาสน์มรณะที่จะนำตัวเองไปให้เขาฆ่า โดยมี
ความในสาสน์ ซึ่งนางสนธิ์ส่งไปถึงนางเมรีว่า ถ้ารถเสนไปถึงกลางวันจงจับฆ่าเสียภายในกลางวันและ
ถ้าไปถึงกลางคืนจงจับฆ่าเสียในเวลากลางคืนอย่าให้ข้ามคืนข้ามวันไปได้ พระฤษีได้ทราบดังนั้นจึงนึก
สงสาร จึงแปลงสาสน์เสียใหม่ว่า ถ้ารถเสนผู้ถือสาสน์นี้ไปถึงกลางคืนจงแต่งงานกันเสียในเวลา
กลางคืน ไปถึงกลางวันจงแต่งงานในเวลากลางวัน เสร็จแล้วผูกไว้กับค่อม้าตามเดิม จึงปลุกรถเสน
ขึ้นมาได้ถามเรื่องราว รถเสนก็เล่าความให้ฟังตั้งแต่ต้นจนปลาย และขอให้พระฤษีช่วยและสั่งสอนอย่า
หลงมัวเมาในลาภยศและรูปพรของสตรีฟางซี้ทที่ไปเมืองคชบุรี รถเสนก็กราบลา

ฉากที่ 6 เมืองคชบุรี เมื่อรถเสนมาถึงคชบุรี และนางเมรีผู้ครองนครได้ทราบความใน
สาสน์ที่มารดาส่งมา ก็ได้ต้อนรับรถเสนด้วยดีและได้จัดการอภิเษกสมรสระหว่างเมรีกับรถเสน ทั้ง
โปรดให้มีนางระบำฟ้อนรำสมโภชตามประเพณีด้วย เมื่อประทับอยู่แต่สองต่อสอง ต่างก็พลอดพรัมาถึง
ความรักซึ่งมีอยู่ต่อกัน จนล่วงเวลาต่อมาหลายวัน ครั้นคืนหนึ่งเมื่อได้เวลาใกล้รุ่ง ขณะที่รถเสนบรรทม
หลับกับเมรี รถเสนก็ต้องสะดุ้งตื่น เพราะได้ยินเสียงม้าแผ่ร้องเสียงสนั่นเป็นเชิงเตือน ก็ทรงระลึกได้
ถึงภารกิจที่ได้รับมอบหมายมา จึงเสด็จออกไปหาม้า ม้าก็รีบทูลเตือนให้รีบดำเนินการกิจตามที่มุง
หมายไว้ รถเสนรับคำเตือนของม้าแล้วรีบกลับ มาแจ้งอุบายกับนางเมรีว่าพระองค์ทรงสุบินว่าในสวน
ของนางมีผลไม้ชื่อมะม่วงหาวมะนาวโห่ อยากจะทอดพระเนตร เมรีจึงให้นางกำนัลไปเก็บมาถวาย รถ
เสนรับผลไม้ไว้แล้วทำเป็นทุกข์ไม่สบายใจ อยากเสวยสุราเพื่อให้ลืมทุกข์ร้อนรำคาญใจ เมรีกำลังหลง
รักไม่ทราบในอุบาย จึงสั่งให้จัดสุราและโภชนาอาหารออกมาเสวย รถเสนไม่เสวยแต่กลับชวนเมรีเดิม
และมอมเหล้าเสียจนเมรีมามาย แล้วหลอกถามถึงห่อวัตถุต่างๆ ที่วางอยู่ในที่ใกล้นั้น เมรีก็ทูลว่า ห่อ
ที่ 1 เป็นยาผงโรยลงแล้วทำให้เกิดเป็นภูเขา ห่อที่ 2 เกิดเป็นแม่น้ำ ห่อที่ 3 เป็นไฟ ส่วนห่อที่ 4
เป็นห่อยารักษาตา ห่อที่ 5 ห่อนัยน์ตานางสิบสอง ส่วนไม้ถ้อนั้น คือไม้กำพวดอันมีฤทธิ์วิเศษ ถ้าใช้
ข้างต้นซีกออกไปคนและสัตว์จะตาย ถ้าซีกปลายออกไปตรงคนและสัตว์ที่ตายจะฟื้นคืนมา แล้วนางก็
หมดสติด้วยฤทธิ์สุรา รถเสนเห็นเมรีมามายหลับไหลไม่ได้สติ จึงลักของวิเศษทั้งหมดที่ถาพนางไว้
รวมทั้งห่อนัยน์ตานางสิบสองด้วย แล้วเสด็จออกไปทรงม้ารีบหนีนางมาด้วยความอาลัยรักเป็นอย่างยิ่ง
ครั้นเมื่อนางสร้างเมาฟื้นขึ้นมา ไม่แลเห็นรถเสน ทั้งของวิเศษก็หายไปหมด ก็เชื่อแน่ว่ารถเสนคงหนีไป
แล้ว นางเศร้าโศกเสียพระทัยสั่งให้รีบเตรียมทัพ แล้วยกทัพออกติดตามรถเสนไป

ฉากที่ 7 ป่าสูง รถเสนกำลังหนีเมรีกลับกรุงกุดารนคร ด้วยความโศกเศร้าอาลัยถึงเมรีจะขาดใจมาตลอดทาง ทันใดนั้นม้าทรงเหลือวไปเห็นฝูงคลิมืดคลุ้มอยู่เบื้องหลังก็ทราบว่ามีเมรีกัทพิติดตามมา จึงทูลให้รถเสนได้ทราบ และพากันหนีไปอยู่บนยอดภูเขา พอเมรีติดตามมาทันและเห็นรถเสนอยู่บนยอดเขา ก็ทำให้ม้าพันทูลวิงวอนให้รถเสนกลับ ม้าทรงก็พารถเสนหนีต่อไปอีก เมรีก็กัทพิติดตามเรื่อยจนใกล้จะทัน รถเสนเห็นจวนตัวดังนั้นจึงโรยยาหอแรกลงไปกลายเป็นภูเขาใหญ่ขวางหน้า เมรีก็พาไพร่พลข้ามภูเขาติดตามไป รถเสนจึงโรยยาหอที่สองลงไปก็เกิดเป็นไฟกลบ เมรีก็รำยมนต์แก้ไขให้ไฟดับ แล้ววกกัทพิติดตามไปไม่ละลด รถเสนจึงโรยยาหอสุดท้ายบังเกิดเป็นแม่น้ำใหญ่มีกระแสน้ำเชี่ยวเป็นน้ำกรด เมรีสิ้นฤทธิ์ไม่อาจติดตามได้ จึงหยุดพักอยู่คนละฟากฝั่งกับรถเสน แล้วนางร้องวิงวอนขอให้รถเสนกลับมารับนางไปด้วย แม้รถเสนจะทรงอาลัยรัก แต่ก็จำเป็นต้องหักพระทัยและปล่อยนางขอให้กลับเมืองเสียเถิด เมื่อเสร็จกิจแล้วจะกลับมาอยู่ด้วยความสุขสำราญดังเดิม ฝ่ายเมรีทั้งรักทั้งแค้นแน่นหทัย จึงตั้งจิตอธิษฐานผูกเวรไว้ “เกิดชาติใดขอให้เป็นคู่กันไปทุกชาติ ในชาตินี้ นางมีกรรมต้องติดตามรถเสนมา ในชาติหน้า ขอให้รถเสนจงติดตามนางเช่นนี้บ้าง” ครั้นสิ้นคำอธิษฐานแล้วดวงหทัยของนางก็แตกตาย รถเสนทั้งรักและอาลัย

ในการแบ่งเรื่องของรถเสนนั้น กรมศิลปากรได้มีการแบ่งเป็นฉากและเป็นตอน โดยมีทั้งหมด 7 ฉาก โดยเฉพาะฉากที่ 1 มี 2 ตอน ตอนที่ 1 ดำเนินกัทพิใน ตอนที่ 2 ท้องพระโรง ในแต่ละฉากได้มีการสร้างฉากและเปลี่ยนฉากไปตามท้องเรื่อง เพื่อเป็นการทำให้ผู้ชมสามารถรู้และเข้าใจในเหตุการณ์ในตอนนั้นๆ เกิดขึ้นที่ใด เมื่อใดและเวลาใด นอกจากนี้ยังมีบทเจรจาของตัวละครที่มีการสลับกับบทร้อง และบทร้องก็มีเพลงหน้าพาทย์กำกับบอกไว้ในฉบับของกรมศิลปากร ก็จะมีคำนำหน้า ขึ้นต้นแบบเฉพาะ ตามแบบแผนของกลอนบทละคร คีต เมื่อนั้นและบัดนั้น แต่บทละครในปัจจุบันที่กรมศิลปากรได้นำมาจัดการแสดงได้มีการปรับปรุงบทใหม่ เพื่อให้เนื้อหามีความกระชับและเหมาะสมกับเวลาแสดง โดยจะตัดในช่วงระแวกในพิธีการแต่งงานออกกับในช่วงสุดท้ายของการตรวจพลของนางเมรี โดยจะแสดงในช่วงบทเมลาเหล่าจยถึงเมรีสั่งให้เสนาเตรียมจัดทัพ

จากการศึกษาบทละครที่กรมศิลปากรได้นำมาจัดการแสดงปี พ.ศ. 2500 ผู้วิจัยสนใจที่จะนำบทประพันธ์ในฉากที่ 6 เมืองคชบุรี มาใช้ในการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

3. ละครชาตรี

ละครชาตรีปรับปรุงมาจากการละเล่นพื้นเมืองที่เรียกกันว่า “โนรา” โดยบางครั้งอาจเรียกรวมกันว่า “โนราชาตรี” แต่คำว่า “ชาตรี” ซึ่งเป็นชื่อละครก็ยังคงหาความหมายกันไม่ได้ ว่าจะเหมาะสมหมายความว่าอย่างไร แต่วิธีการแสดงของละครชาตรีนั้น มีผู้แสดงเป็นหลักอยู่ 3 คน คือผู้แสดงเป็นผู้ชาย หมายถึง นายโรงหรือยืนเครื่อง ผู้แสดงบทเป็นผู้หญิงหรือนาง และตัวตลกหรือตัวแสดงบทเบ็ดเตล็ด (ธนิต อยู่โพธิ์. ม.ป.ป.: 24)

พระครูวัชรสุวรรณนารถ และคณะ (2563 : 32-34) กล่าวว่า ในสมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ของไทย เรื่องที่แสดงคงจะนิยมเรื่องพระสุธนนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า "โนห์ราชาตรี" เพราะชาวใต้ชอบพูดตัดพยางค์หน้า สันนิษฐานว่าละครชาตรีได้แพร่หลายเข้ามายังกรุงรัตนโกสินทร์ 3 ครั้ง คือ

ใน พ.ศ. 2312 เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จยกทัพไปปราบเจ้านครศรีธรรมราช และพาขึ้นมากองธนบุรีพร้อมด้วยพวกละคร

ใน พ.ศ. 2323 ในวานฉลองพระแก้วมรกต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ละครของนครศรีธรรมราชขึ้นมาแสดงประชันกับละครหลวงผู้หญิงของหลวง

ใน พ.ศ. 2375 สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) สมัยที่ยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง ได้ลงไปปราบ และระงับเหตุการณ์ร้ายทางหัวเมืองภาคใต้ พวกชาวใต้จึงอพยพติดตามขึ้นมาด้วย รวมทั้งพวกที่มีความสามารถในการแสดงละครชาตรี

นอกจากนี้ยังมีผู้สันนิษฐานว่า ต้นกำเนิดละครชาตรีมาจากกรุงศรีอยุธยา ก่อน เดิมที่นั้นพระเทพสิงขร บุตรของนางศรีคงคา ได้หัดละครที่กรุงศรีอยุธยา ขุนสัทธาเป็นตัวละครของพระเทพสิงขร ได้นำแบบแผนละครลงไปหัดขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชเป็นปฐม จึงได้เล่นละครสืบทอดกันมา โดยมากในเวลานี้เราเข้าใจว่า "โนห์รา" เป็นแบบแผนการละครของชาวปักษ์ใต้ แต่ความจริงโนห์ราเป็นแบบแผนของกรุงศรีอยุธยาแท้ๆ เป็นแต่เสียงร้องเพี้ยนไปอย่างเสียงคนปักษ์ใต้เท่านั้น ในสมัยต่อมา การละครของกรุงศรีอยุธยาได้ก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ทางปักษ์ใต้คงแสดงตามแบบเดิมอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ดังนั้นถ้าเราใคร่จะดูละครเป็นแบบกรุงศรีอยุธยาในสมัยต้นๆอย่างแท้จริงก็ต้องดูโนห์รา

ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า "ละครชาตรีเข้าเครื่อง" หรือ "ละครชาตรีเครื่องใหญ่" การแสดงแบบนี้บางทีก็มีฉากแบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมวงปี่พาทย์ของละครนอก การแสดงเริ่มด้วยการรำชัตชาตรี แล้วลงโรง จับเรื่องด้วย "เพลงวา" แบบละครนอก ส่วนเพลง และวิธีการแสดงก็ใช้ทั้งละครชาตรี และละครนอกปนกัน การแสดงแบบนี้ยังเป็นที่นิยมมาถึงปัจจุบัน และนิยมมาแสดงเป็นละครแก้บนตามสถานที่ต่างๆ

ภาพที่ 3 ละครชาตรี

ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

ผู้แสดง

ในสมัยโบราณจะใช้ผู้ชายแสดงล้วน มีตัวละครเพียง 3 ตัว คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และตัวตลก แต่มาถึงยุคปัจจุบันมักนิยมใช้ผู้หญิงเป็นผู้แสดงเสียส่วนใหญ่

การแต่งกาย

ละครชาตรีแต่โบราณไม่สวมเสื้อ เพราะทุกตัวใช้ผู้ชายแสดง ตัวยืนเครื่องซึ่งเป็นตัวที่แต่งกายดีกว่าตัวอื่นก็นุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าคาดเฉียงระบาศมีห้อยหน้า ห้อยข้าง สวมสังวาล ทับทรวง กรองคอกับตัวเปล่า บนศีรษะสวมเทริดเท่านั้น การมัดหน้าในสมัยโบราณใช้ขมิ้นลงพื้นสีหน้าจนवलปนเหลือง ไม่ใช่ปนแดงอย่างเดี๋ยวนี้ ส่วนการแต่งกายในสมัยปัจจุบันมักนิยมแต่งเครื่องละครสวยงาม เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า "เข้าเครื่องหรือยืนเครื่อง" โดยเครื่องแต่งกายตัวพระ ประกอบด้วย สนับเพลา ผ้านุ่ง (พระภูษา) ห้อยข้าง (ชายแครง) ห้อยหน้า (ชายไหว) เสื้อ (ฉลององค์) กรองคอ ทับทรวง สังวาล ตาบทิศ รัตสะเอว เข็มขัด (ปั้นเหน่ง) กำไลแฉง พระอำมรงค์ แหวนรอบ กำไลเท้า ชฎา เครื่องแต่งกายตัวนาง ประกอบด้วย เสื้อในนาง ผ้านุ่ง (พระภูษา) ผ้าห่มนาง กรองคอ (นวมนาง) ทับทรวง เข็มขัด (ปั้นเหน่ง) กำไลแฉง แหวนรอบ (เหน่ง) พระอำมรงค์ กำไลเท้า มงกุฎนาง รัตเกล้ายอด

เรื่องที่แสดง

ในสมัยโบราณ ละครชาตรินิยมแสดงเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ โดยเฉพาะเรื่องพระสุธนนางมโนห์รา กับรถเสน (นางสิบสอง) นอกจากนี้ยังมี บทละครชาตรีที่นำมาจากบทละครนอก (สำนวนชาวบ้าน) ได้แก่ ลักษณะวงศ์ ตอนถวายพราหมณ์ถึงฆ่าพราหมณ์เกสร แก้วหน้าม้า ตะเพียนทอง สังข์ทอง ตอนกำเนิด

พระสังข์ วงษ์สวรรค์ - จันทวาท ตอนตรีสุรียาพจินดาสมุทร โมงป่า พระพิมพ์สวรรค์ สุวรรณหงส์ ตอน
กุ่มกนต์ถวายม้า โกมินทร์ พิภพทอง พระทิววงศ์ กายเพชร กายสุวรรณ อุณรุท พระประจงเลขา
จำปาสี่ต้น ฯลฯ เรื่องเหล่านี้เป็นที่นิยมกันมากในสมัย 60 ปีมาแล้ว ต้นฉบับบางเรื่องยังหาไม่พบก็มี

การแสดง

เริ่มต้นจะต้องทำพิธีบูชาครูเบิกโรง หลังจากนั้นปีพาทย์ก็โหมโรงชาติรี ตัวยืนเครื่องออกมารำ
ซัดหน้าบทตามเพลง การรำซัดนี้สมัยโบราณขณะรำรำผู้แสดงจะต้องว่าอาคมไปด้วย เพื่อป้องกันเสนียด
จัญไร และการกระทำย่ำยีต่างๆ วิธีเดินวนรำซัดก่อนแสดงนี้จะรำเวียนซ้าย เรียกว่า "ซึกโยแมงมุม" หรือ
"ซึกยันต์" ต่อจากรำซัดหน้าบทเวียนซ้ายแล้วก็เริ่มจับเรื่อง ตัวแสดงขึ้นนั่งเตียงแสดงต่อไป การแสดงละคร
ชาติรีตัวละครร้องเองไม่ต้องมีต้นเสียง ตัวละครที่นั่งอยู่ที่นั่นก็เป็นลูกคู่ไปในตัว และเมื่อเลิกการแสดงจะรำ
ซัดอีกครั้งหนึ่ง ว่าอาคมถอยหลัง รำเวียนขวาเรียกว่า "คลายยันต์" เป็นการถอนอาถรรพ์ทั้งปวง

ดนตรี

วงดนตรีปีพาทย์ที่ประกอบการแสดงมี ปี สำหรับทำทำนอง 1 โทน 2 กลองเล็ก (เรียกว่า
"กลองชาติรี") 2 และฆ้อง 1 คู่ แต่ละครหาตรีที่มาแสดงกันในกรุงเทพฯ นี้ มักตัดเอาฆ้องคู่ออกใช้มาล่อแทน
ซึ่งเป็นประเพณีสืบทอดกันมา และบางครั้งก็ยังใช้กลองแขกอีกด้วย

เพลงร้อง

ในสมัยโบราณตัวละครมักเป็นผู้ต้นกลอน และร้องเป็นทำนองเพลงรำ และปัจจุบันเพลงร้อง
มักมีคำว่า "ชาติรี" อยู่ด้วย เช่น ร่ายชาติรี ร่ายชาติรีกรับ ร่ายชาติรี รำชาติรี ชาติรีตะลุง

สถานที่แสดง

ใช้บริเวณบ้าน ที่กลางแจ้ง หรือศาลเจ้าก็ได้ ไม่ต้องมีสิ่งใดประกอบมากมาย แม้อากก็ไม่ต้องมี
บริเวณที่แสดงนอกจากมีหลังคาไว้บังแดดบังฝนตามธรรมดา โบราณใช้เสา 4 ต้น ปัก 4 มุม เป็นสี่เหลี่ยม
จัตุรัส มีเตียง 1 เตียง จะลงเสากลางซึ่งถือว่าเป็นเสามหาชัย อีก 1 เสา เสานี้สำคัญมาก (ในสมัยก่อนจะต้อง
ใช้ไม้ชัยพฤกษ์) เป็นเสาที่พระวิสุกรรมเสด็จมาประทับเพื่อปกป้องผองภัยอันตราย จึงได้ทำเสาผูกผ้าแดง
ปักไว้ตรงกลางตรง เสานี้ในภายหลังใช้เป็นที่ผูกของคลี (ของใส่ไม้รบต่างๆ) เพื่อสะดวกในการแสดงที่ตัว
ละครจะหยิบได้ตามความต้องการโดยรวดเร็ว

พระครูวัชรสุวรรณาทรร และคณะ (2563 : 67) กล่าวว่า ในขณะที่ละครชาตรีของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไป กรมศิลปากรได้ปรับปรุงละครชาตรี 2 เรื่อง คือ

1. มโนราห์ ปรับปรุงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2498
2. รถมเสน ปรับปรุงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2500

โดยเดินเรื่องแบบกลอนเก่า แต่เขียนบทใหม่และปรับปรุงทำรำเป็นแบบชาตรีทรงเครื่อง (ละครนอกปนละครชาตรี) มีฉากประกอบแบบละครดึกดำบรรพ์ เป็นการปรับปรุงทั้งดงามและน่านิยมเป็นอย่างมาก เพราะเป็นก้าวไปในทางที่ดีได้อนุรักษ์ศิลปะอันงดงามของละครชาตรีไว้ครบถ้วน และยังเสริมให้น่าดูน่าชมยิ่งขึ้น หากกรมศิลปากรจะได้จัดแสดงเรื่องอื่นๆ ต่อไป และจัดพิมพ์บทละครเหล่านั้นออกเผยแพร่ อีกทั้งจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปะหลายแขนง รวมทั้งวรรณกรรมให้เป็นสมบัติอันมีค่าของชาติสืบไป

ละครชาตรีทรงเครื่อง

พระครูวัชรสุวรรณาทรร และคณะ (2563 : 67-68) กล่าวว่า เมื่อปลายรัชสมัยรัชสมัยที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้คิดผสมวิธีการแสดงละครชาตรีกับละครนอกเข้ารวมกัน เรียกว่า “ละครชาตรีเข้าเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีทรงเครื่อง” หรือ “ละครชาตรีเครื่องใหญ่” โดยมีวิธีแสดงคือ

โรง บางทีก็มีฉากอย่างละครนอก บางทีก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี
ดนตรี มีทั้งแบบละครชาตรีเดิม คือมีเครื่องดนตรีดังนี้

1. ปี่ชวา	2. ทับหรือโทน 2 ลูก	3. กลองชาตรี 3 ลูก
4. ซอแห่ง	5. ฉิ่ง	6. กรับ

ควบคู่กับวงปี่พาทย์สามัญที่ใช้ประกอบละครอีกวงหนึ่ง คือวงปี่พาทย์เครื่องห้า มีเครื่องดนตรีดังนี้ คือ

1. ระนาดเอก	2. ปี่	3. ตะโพน
4. กลอง	5. ซอด้วง	6. ฉิ่ง

ปัจจุบันเครื่องดนตรีผสมนี้เรียกว่า “วงปี่พาทย์ชาตรี หรือวงปี่พาทย์โบราณ” ที่มีเครื่องดนตรีน้อยที่สุด สำหรับบรรเลงประกอบการแสดง หนึ่งตลุง และละครมโนราห์ชาตรี ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

1. ปี่นอก	2. โทนหนึ่งคู่	3. กลองชาตรีหนึ่งคู่
4. ซอคู่หนึ่งราง	5. กรับ (อาจมีหลายคู่ได้)	6. ฉิ่ง

การแสดงเริ่มด้วย รำซัด อย่างละครชาตรีแล้วลงโรงจับเรื่องด้วยเพลงวาทอย่างละครนอก เพลงร้องและวิธีการแสดงมีทั้งแบบละครนอกและละครชาตรีปนๆ กัน เช่นเพลงร้ายดำเนินเรื่องก็มีทั้งร้ายชาตรีและร้ายนอก นับเป็นศิลปะอีกแบบหนึ่งที่แสดงกันจนทุกวันนี้

ปัจจุบันนี้ละครชาตรีถูกกีดกันจากละครประเภทอื่น และเลิก จนทำให้ใกล้สูญสูญไปแล้ว แม้ที่แสดงกันอยู่ทั่วไปก็เพียงไหว้ครู และรำซัดตอนต้นแบบละครชาตรีนิดหน่อย พอเข้าเรื่องก็กลายเป็นแบบละครนอกปนลิเกไปหมด

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ละครชาตรี มีมาในสมัยโบราณเป็นที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ของ ไทย เรื่อง ที่แสดงคงจะนิยมเรื่องพระสุธนนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า "โนห์ราชาตรี" การแสดงเริ่มด้วย รำซัด อย่างละครชาตรีแล้วลงโรงจับเรื่องด้วยเพลงวออย่างละครนอก เพลงร้องและวิธีการแสดงมีทั้งแบบละครนอกและละครชาตรีปนๆ กัน เช่นเพลงร่ายดำเนินเรื่องก็มีทั้งร่ายชาตรีและร่ายนอก นับเป็นศิลปะอีกแบบหนึ่งที่แสดงกันจนทุกวันนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จําำการแสดงละครชาตรีมาเป็นแนวทาง ในการสร้างสรรค์การแสดง

4. ละครนอก

ละครนอกเป็นละครที่มีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงสันนิษฐานว่า ละครนอกเป็นละครที่มีการปรับปรุงมาจากละครโนห์ราชาตรี ของภาคใต้และเป็นละครที่นิยมอย่างแพร่หลาย แต่ลักษณะการแสดงละครแบบโนห์รานิยมแสดงเพียง บางตัว คือ ตัวนายโรง ตัวนาง และจำอวด แต่สำหรับละครนอก เมื่อได้มีการพัฒนามาจากละครชาตรี จึงได้เพิ่มตัวละครสำหรับการแสดงให้มีจำนวนมากขึ้น โดยผู้แสดงเป็นชาวบ้านนิยมเล่นกันในพื้นบ้าน และใช้ผู้ชายแสดงล้วน

คำว่า “ละครนอกแบบหลวง” เป็นคำที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงใช้ ปรากฏอยู่ในพระนิพนธ์ตำนานละครอิเหนา (2508 : 142) หมายถึง ละครนอกที่ สตรีในราชสำนักเป็นผู้แสดง มีการปรับกระบวนเล่น ทำนองร้องและวิธีรำให้ไม่เหมือนกับละครนอกที่ เล่นกันในพื้นเมือง มีหลักฐานว่าเริ่มมีการแสดงครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเป็นแบบอย่างต่อมาให้แก่ละครของผู้มีบรรดาศักดิ์ตลอดจนการแสดงละครนอกในปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครซึ่งทรงนำมาจากบท ละครนอกของเก่า 5 เรื่อง รวมทั้งที่โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงพระนิพนธ์ 1 เรื่อง ทรงเลือกเฉพาะตอนที่เหมาะกับการเล่นละครให้ละคร ผู้หญิงของหลวงเล่น อย่างไรก็ตามในทางวรรณกรรม ปรากฏบทละครที่มีลักษณะเป็นบทละครนอก แบบหลวงมาก่อนรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพียงแต่ไม่มีหลักฐานว่าเคยใช้แสดง ในสมัยนั้น

ภาพที่ 4 ละครนอกเรื่องรถเสน ตอนมอมเกล้าเมรี
ที่มา : ผู้วิจัย, 2562.

5. บทบาทและลีลาทำรำนางเมรีในละครนอกเรื่องรถเสน

นางเมรีเป็นนางเอกที่มีลักษณะเป็นนางกษัตริย์ป็นความเป็น นางตลาด นางเมรีเป็นลูกบุญธรรมของนางสนธิ์เป็นมเหสีของรถเสน ซึ่งถือว่าเป็นตัวละครสำคัญในตอนเมรีมา ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งกรมศิลปากรมาจัดทำเป็นบทละครเพื่อนำมาแสดงในรูปแบบละครรำทางนาฏศิลป์ไทย นางเมรีเป็นตัวละครที่มีบุคลิกเป็นนางที่มีความเรียบร้อยด้วยกิริยาวาจาที่นุ่มนวลรูปแบบการรำที่สง่างาม และพูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพแต่ท่าทีในการแสดงออกในตอนเมรีเกล้าก็แสดงท่าทางที่ไม่เรียบร้อย พูดจาเสียงดังท่าทางกระฉับกระเฉงเน้นจังหวะที่แรงว่องไวไม่เน้นท่ารำที่สวยงามมากเกินไปแต่ยังคงรักษาแบบแผนตามหลักทางนาฏศิลป์ไทย นอกจากนี้ยังแทรกท่าทีความตลกขบขันในช่วงที่เมรีเกล้าเพื่อสร้างความสนุกสนานให้แก่ผู้ชมตามแบบละครนอก ตัวละครนางเมรีที่มีบทบาทต่อบริบททางสังคม นางเมรีเป็นตัวละครที่สะท้อนให้เห็นคุณความดีในเรื่องคุณธรรม ทั้งในด้านความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความเมตตา และความรักที่นางได้แสดงบทบาทออกมาทางตัวละคร ดังนั้นนางเมรีเป็นตัวละครที่ควรยึดเป็นแบบอย่าง ในเรื่องความเชื่อฟังของบุพการี และเป็นตัวละครที่แสดงความรัก ความจริงใจต่อคนที่ตัวเองรัก แต่ในบทบาทของนางเมรีที่ไม่ควรนำเป็นแบบอย่าง คือ การเมรีเกล้า ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี การตีเมรีเกล้าของนางเป็นเหตุทำให้นางไม่เหลืออะไร ทั้งดวงตาของนางสิบสองห้องของวิเศษที่นางสนธิ์ฝากให้เก็บดูแลรักษา แม้กระทั่งคนที่ตัวเองรักก็ได้จากนางไป สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ถือว่าการมัวเม่าเป็นสิ่งที่ศาสนาไม่สนับสนุน ตามศีล 5 ในข้อ 5 (พัชรินทร์ จันทรัตต์, 2552 : ง)

ภาพที่ 5 บทบาทและลีลาทำรำนางเมรี
ที่มา : ผู้วิจัย, 2562.

6. การลงสร้ง

การลงสร้งหรือการอาบน้ำในการแสดงนาฏศิลป์ไทย เป็นสิ่งที่สะท้อนจากธรรมชาติในการดำรงชีวิตของคนในแต่ละยุค เนื่องจากการแสดงย่อมเกิดจากวรรณกรรม วรรณกรรมก็เกิดจากความเชื่อแนวคิด ทักษณคดีรวมทั้งการดำรงชีวิตตามธรรมชาติของมนุษย์ ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อให้เห็นในรูปแบบของวรรณกรรม

จากความคิดดังกล่าวสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องความสำคัญของน้ำ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตโดยใช้น้ำชำระล้างร่างกายให้สะอาดก่อนที่จะประกอบกิจอันสำคัญ เช่น ก่อนออกเดินทาง ก่อนเข้าเฝ้าฯ ก่อนเข้าหานาง ก่อนออกรบ เป็นต้น ซึ่งการอาบน้ำหรือการลงสร้งในการแสดงในที่นี้จะขอแบ่งกล่าวใน 2 รูปแบบคือ

1. การลงสร้งในการแสดงโขน
2. การลงสร้งในการแสดงละคร

1. การลงสร้งในการแสดงโขน วรรณพินี สุขสม (วรรณพินี สุขสม, 2545 : 61-70) ได้กล่าวไว้ว่าการรำลงสร้งที่ปรากฏในการแสดงโขน ได้แก่

- 1.1 รำลงสร้งปีพาทย์ เป็นการรำด้วยท่าทางประกอบทำนองดนตรีเพียงอย่างเดียว
- 1.2 รำลงสร้งมอญ เป็นการรำโดยการท่าทางตามบทร้อง การบรรยาย การอาบหรือการแต่งตัวเป็นไปอย่างรวบรัด
- 1.3 รำลงสร้งโขน ปรากฏในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ 4 ชุด คือ รำลงสร้งโขนของท้าวมาลีวราช รำลงสร้งโขนของพระราม พระลักษมณ์ รำลงสร้งโขนของทศกัณฐ์ รำลงสร้งโขนของหนุมาน
- 1.4 รำขมตลาด เป็นที่นิยมในการแสดงโขน ปรากฏในรำของท้าวมาลีวราชและทศกัณฐ์

จากการศึกษาพบว่า การลงสร้งในการแสดงโขนมีวิธีแสดงที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและตามความนิยมของผู้ชม ซึ่งสรุปได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การนำบทพระราชนิพนธ์ตอนลงสร้งมาร้องเพลงลงสร้งโขนหรือเพลงชมตลาด และให้ผู้แสดงรำตามบทร้อง ซึ่งในสมัยโบราณผู้ชมยังนิยมดูลีลาท่ารำของผู้แสดง จึงไม่เกิดความเบื่อหน่าย ในยุคต่อมารูปแบบการแสดงได้เปลี่ยนไป จากการที่ผู้ชมต้องการความรวดเร็วในการดำเนินเรื่อง เพลงที่ใช้จึงเปลี่ยนเป็นเพลงชมตลาด แต่ยังคงเป็นการรำตามบทร้องและทำนองเพลง

2. การรำตามบทพากย์-เจรจาของคนพากย์ ซึ่งเป็นการใช้เวลาน้อยและเป็นที่ยอมรับใน ยุคหลังที่ผู้ชมนิยมการดำเนินเรื่องรวดเร็ว แต่ไม่นิยมดูความงดงามในลีลาท่ารำของผู้แสดง

3. การรำโดยไม่มีบทร้องและไม่มีบทเจรจา แต่จะทำท่าทางการอาบน้ำตามเพลง หน้าพาทย์ “เพลงลงสร้ง” โดยเมื่อปีพาทย์บรรเลงเพลงลงสร้ง ผู้แสดงอาจทำท่าเลียนแบบธรรมชาติ โดยการวิกน้ำซ้อนขึ้นมาล้างหน้า ลูบแขน ลูบตัว เป็นอันเสร็จพิธี

นอกจากนี้ ยังมีการอาบน้ำในการแสดงโขนอีกแบบหนึ่ง ซึ่งปัญญา นิตยสุวรรณ ได้กล่าวไว้ดังนี้

“ยังมีการอาบน้ำในการแสดงโขนอีกแบบหนึ่งซึ่งนับว่านอกเรื่องรามเกียรติ์ เป็นการแสดง โขนของคณะเอกชน นิยมแสดงกันมากในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันนี้ไม่แสดงกันแล้วจึงขอนำมาเล่าให้ ทราบถึงวิธีอาบน้ำของทศกัณฐ์ตามแบบของการแสดงโขนคณะเอกชน การอาบน้ำของทศกัณฐ์ ในตอนนี้จะแทรกอยู่ในการแสดงโขนชุดพระรามรบทศกัณฐ์ ในระหว่างการทำสงครามกันนั้น ทศกัณฐ์ก็จะพ่ายแพ้ถอยทัพหนีเข้าโรง พระรามก็จะส่งพลวานรติดตามไปกองทัพทศกัณฐ์จะออกมา อีกครั้งโดยมีตัวตลกนำหน้า ทศกัณฐ์ตามหลัง ต่อจากนั้นก็เป็พวกเสนาอำมาตย์ติดตามมา ตัวตลก จะทำท่าแหวกทางไปข้างหน้า เป็นความหมายว่ากองทัพทศกัณฐ์หลงเข้ามาในป่าที่มีพงไม้หนาแน่น ตัวตลกซึ่งสมมติเป็นพรานป่าต้องคอยแหวกสุ่มทุมพุ่มไม้ นำทาง ตัวตลกทำท่าแหวกแล้วก็ทำท่าตกใจ ทำให้ทศกัณฐ์พลอยตกใจไปด้วย ครั้นสอบถามว่าพบข้าศึกหรือตัวตลกก็บอกว่าตกใจตกดินบินผ่านหน้า ทศกัณฐ์ก็จะคิดว่าตกใจอะไรไม่เข้าเรื่อง การแหวกทางและการเจรจากันเช่นนี้เป็นการเล่นแบบตลก จนกระทั่งกองทัพออกมาอยู่กลางเวทีแล้ว ตัวตลกก็จะบอกกับทศกัณฐ์ว่ามาถึงลำธารมีน้ำใสไหลเย็น พวกเราเห็นตื้นเขินอยากมาลงอาบ ว่าแล้วตัวตลกก็นำผ้าขาวม้ามานุ่งทำท่ากระโจนลงไปในน้ำ ทศกัณฐ์ก็ทำท่าอาบน้ำบ้างสักครู่หนึ่งทศกัณฐ์ก็ทำท่าว่าแลเห็นอะไรลอยนํ้ามาคนเจรจาตัวทศกัณฐ์ ก็เจรจากับทศกัณฐ์ถามตัวตลกว่าอะไรลอยมา ตัวตลกก็จะบอกว่าตนปล่อยข้าวเม่าทอดลอยไป ทศกัณฐ์ก็จะทำท่าโกรธแล้วขึ้นจากน้ำ เป็นอันจบการอาบน้ำในตอนนี้...”

(พัฒน์ พร้อมสมบัติ, 48 : 178)

2. การลงสร้งในการแสดงละคร การลงสร้งในการแสดงละครเป็นการรำที่สามารถปฏิบัติได้ทั้ง ในลักษณะของการรำเดี่ยว รำคู่ และรำเป็นหมู่ แบ่งเป็น 7 ประเภท (วรรณพินิจ สุขสม, 2545 : 98) ได้แก่

2.1 รำลงสร้งปีพาทย์

- 2.2 รำลงสรงสุหร่าย
- 2.3 รำลงสรงโชน
- 2.4 รำลงสรงมอญ
- 2.5 รำลงสรงลาว
- 2.6 รำลงสรงแขก
- 2.7 รำชมตลาด

2.1 รำลงสรงปีพาทย์

เป็นการรำที่แสดงท่าทางการอาบน้ำ เช่น การวิกน้ำขึ้นมาลูบหน้า ลูบแขน ลูบลำตัว ประกอบการบรรเลงเพลงลงสรงของวงปีพาทย์ ไม่มีบทร้อง ลักษณะเหมือนการรำลงสรงปีพาทย์ ในการแสดงโชน มักใช้กับการอาบน้ำของตัวละครหลายตัว โดยจะมีบทบรรยายในตอนต้นเท่านั้น แต่เมื่อปีพาทย์บรรเลงเพลงลงสรงจะไม่มีบทประกอบ ผู้แสดงจะใช้เพียงท่าทางการอาบน้ำ ดังตัวอย่างบทต่อไปนี้

สระบุหรง

๑ ชีชมโกสุมปทุมมาศ	ชาวแดงเตียรดาชประหลาดหลาย
ชูก้านบานกลีบคลี่คลาย	เกสรร่วงรายเรณูนวล
เหล่าระเด่นเล่นน้ำในสระนั้น	ยืมแยมหยอกกันเกษมสรวล
พระทรงฤทธิ์คิดกระสันรัญจวน	คะนึ่งนวลโฉมงามสามสุดา
บุษบงส่งสรวยริน	หอมละม้ายคล้ายกลานจินตะหรา
ถวิลวันลงสรงคงคา	เมื่อไปเฝ้าปณกิจอัยกี
เห็นหม่อมจางว้ายคล้ายคล้ำ	เหมือนเจ้าว้ายแหวน้ำหานีพี
โหนหวนครวญคร่ำถึงเทวี	ภูมิเศร่ำสร้อยกำสรดทรงฯ

ฯ 8 คำ ฯ ลงสรง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 288)

2.2 รำลงสรงสุหร่าย

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำและแต่งตัวของตัวละคร มีบทร้องประกอบ ทำนองเพลงลงสรงสุหร่าย ซึ่งเป็นทำนองเพลงในอัตรา 2 ชั้น นิยมใช้ประกอบการแสดงละครใน และใช้กับตัวละครที่เป็นพระเอกโดยแสดงในลักษณะรำเดี่ยว เช่น พระอุณรุท หรืออิเหนา ดังตัวอย่างบทต่อไปนี้

ลงสรงสุหร่าย

๑ ทรงสุคนธ์ปนทองชมพูนุท	นวลละอองผ่องผุดดังหล่อเหล่า
พระฉายตั้งคั่นฉ่องส่องเงา	สอดใส่สนับเพลาเพราผจง

ทรงภูษายกแย่งอย่างนอก	พื้นม่วงดวงดอกต้นหยง
โหมดเทศรีวทองฉลององค์	กระสันทรงเจียรระบาตคาคัทับ
บั้นเหนงเพชรลงยาราชาชาติ	ทับทรวงดวงมณีสีสลับ
เพื่องห้อยสร้อยสังวาลบานพับ	ทองกรแก้วประดับดวงจินดา
สอดใส่อำมรงค์เรือนครุฑ	ทรงมงกุฎห้อยพวงบุปผา
เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วโคลคลา	เสด็จมาขึ้นทรงสินธพฯ

ฯ 8 คำ ฯ เสมอ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 34)

2.3 รำลงสรงโขน

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำแต่งตัวของตัวละครเอก สามารถแสดงได้ทั้งในรูปแบบการรำเดี่ยว เช่นรำลงสรงโขนอิเหนา การรำคู่ เช่นรำลงสรงโขนท้าวสิงหัดสำหรับและสุหรานาง และการรำหมู่ เช่นรำลงสรงโขนสี่กษัตริย์ โดยมีท่ารำประกอบทำนองเพลงลงสรงโขน บทร้องจะบรรยายถึงลักษณะการอาบน้ำ การประพรมเครื่องหอม และการแต่งกาย ใช้ทั้งในการแสดงโขนและละคร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

โขน

๑ ทรงภูษาแย่งยกกระหนกกระหนาบ	ฉลององค์เข้มขาบคคกริช
ห้อยหน้าปักทองกรองดอกชิด	สังวาลวัลย์วิจิตรจำรัสเรือง
ทับทรวงพวงเพชรเม็ดแดง	ทองกรแก้วแดงประดับเนือง
อำมรงค์รจนาค่าเมื่อง	อร่ามเรืองเพชรรัตน์รัตไตร
ทรงมงกุฎกรเจียรจรสุวรรณ	วาวแววแก้วกุดันดอกไม้ไหว
ห้อยอุบะบุหนามาลัย	เหน็บกริชฤทธิไกรแล้วโคลคลาฯ

ฯ 6 คำ ฯ เสมอ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 262)

2.4 รำลงสรงมอญ

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำแต่งตัวของตัวละคร มีท่ารำประกอบทำนองเพลงลงสรงมอญ ซึ่งเป็นทำนองเพลงที่มีสำเนียงมอญ พบทั้งในการแสดงละครนอก ละครใน โดยบทร้องจะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ บรรยายการอาบน้ำแต่งตัวอย่างการรำลงสรงโขน และการอาบน้ำแต่งตัวอย่างรวบรัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทร้องเพลงลงสรงมอญของพระสังข์ จากบทละครนอก เรื่อง สังข์ทอง ตอนตีกลี ซึ่งคุณครูอุบล ยมระคุปต์ได้นำมาถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ คือ คุณครูศิริวัฒน์ ดิษยนันท์ เพื่อนำออกแสดง และคุณครูอุดม

อังศุธร เพื่อแสดงสาธิตให้ผู้เข้ารับการอบรมนาฏศิลป์ประโยคครูพิเศษ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2517 ซึ่งมีการบรรยายลักษณะการอาบน้ำแต่งตัว

ปี่พาทย์ทำเพลงเขมรใหญ่ 2 ชั้น

ร้องเพลงลงสรงมอญ

แล้วขัดสีฉวีวรรณผุดผ่อง	ตั้งทองชมภูทนต์เนื้อแก้ว
สุคนธาประทีนกลิ่นเกลา	สนับเพลาเชิงอนอ่อนซับ
ภาษาผ้าทิพกระสันทรง	จีบโจงหางหงส์ประจงจับ
ปั้นเหน่งเพ็ชรพรรณรายสายบานพับ	เฟื้องห้อยพลอยประดับทับทรวง
ทองกรแก้วกุงามงามเงา	ทับทิมเท่าเม็ดเข้าโกชนโซติช่วง
สร้อยสนสังวาลวรรณกุดันดวง	รุ้งร่วงอำมรงค์เรือนครุฑ
กรรเจียรจระจักษ์หลักลายซ่ายขวา	บรรจงทรงมหามงกุฎ
ห้อยอุษะนฤมิตผิตมนุษย์	งามดังเทพบุตรในชั้นฟ้า

เสมอ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2472 : 197)

บทลงสรงมอญของอิเหนากับสังคามาระตาพร้อมด้วยที่เลี้ยง จากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ซึ่งเป็นบทอาบน้ำแต่งตัวอย่างรวบรัด

ลงสรงมอญ

๑ ครั้นถึงจึงลงในห้องธาร	สรงสนานน้ำพุที่เงื่อมผา
ย้อยหยดดังสหัสธารา	ไหลออกจากศิลาซ่าเซ็น
พร้อยพร้อยต้องกายดังสายฝน	เมื่อไรนฤมลจะมาเห็น
จะแสนสุขทุกวันไม่วายเว้น	ลงเล่นชลธารสำราญใจ
ไหนจะชมคณามัจฉาชาติ	ล้วนประหลาดว้ายคล้ำในน้ำใส
แล้วจะเก็บกรวดแก้วแววไว	จะเที่ยวไปประพาสหาดทรายทอง
อันมิ่งไม้ไทรโศกที่ริมธาร	ร่มแสงสุริย์ฉานตรัสส่อง
เจ้าจะเก็บบุหงามาร้อยกรอง	แล้วจะร้องลำน้าสำราญ
ครวญพลางทางชวนอนุชา	กับที่เลี้ยงเสนาทวยหาญ
แหวกว่ายเวียนวนชลธาร	พลางชำระสระสนานกายา

๑ 10 คำ ๑ ลงสรง

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 416-417)

2.5 รำลงสรงลาว

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำแด่ตัวของตัวละคร มีบทร้องประกอบทำนองเพลงลงสรงลาว ซึ่งเป็นทำนองเพลงที่มีสำเนียงลาว ใช้ในการแสดงละครพื้นทาง เพื่อสื่อให้เห็นถึงเชื้อชาติของตัวละคร เช่นบทลงสรงลาวของพระลอ ในการแสดงละครพื้นทาง เรื่อง พระลอ

ปี่พาทย์ทำเพลงต้นเข้ามา

ร้องเพลงลงสรงลาว

นางในไข่อ่อประทุมถวาย	น้ำฝอยปรอยปรายดังสายฝน
ทรงแป้งร่ำน้ำออบปรบสุคนธ์	ค้อยแซมขึ้นพื้กมลทูนทูลาย
ผจงจับสนับเพลลาเพราะตา	ทรงภูษาสุวรรณเลิศเฉิดฉาย
รัตนะพัสตร์รัตพระองค์พรรณราย	พิศชายไทวยะยาบทาบชายแครง
สะอากองค์สอดทรงสนอบกรู	กรองศออินทร์ธนูประเสริฐแสง
สร้อยสังวาลตาบประทับทับทิมแดง	ทับทรวงแผลงพาหุรัดจินดา
ทองกรแก้วก่องทองแกม	อำมรงค์งามอร่ามหัตถา
กระหมวดมุ่นเมาลีศรีจุฬา	เสียบจุทามณีรัตนามัย
ทรงปรีดผัดพัคตร์เพริศแพรว	มกุฎแก้วก่องเพชรเม็ดใหญ่
เฉลิมรัชทัตกระเจี้ยงจอมไม้	จับพระขรรค์สวมมาลัยไคลคลาฯ

10 คำ เสมอลาว

(กรมศิลปากร, 2547 : 181)

2.6 รำลงสรงแขก

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำแด่ตัวของตัวละคร มีบทร้องประกอบทำนองเพลงลงสรงแขก ปรากฏในการแสดงละครเรื่องอิเหนา ในรูปแบบการแสดงแบบชวา บทบาทของปันหยี ซึ่งมีบทร้องเช่นเดียวกับการแสดงแบบละครในบทร้องลงสรงโทนปันหยี แต่ใช้ทำนองเพลงลงสรงแขก โดยมีบทร้องดังนี้

เมื่อนั้น	มีสาระปันหยีสูกาหรา
จึงสรรสรงทรงเครื่องมูรธา	ตามตำราธรรณรงค์ยงยุทธ
	ร้องลงสรงแขก
บรรจงทรงสอดสนับเพลลา	ภูษานุ่งหน่วงเนาไม่เลื่อนหลุด
ฉลององค์เกราะสุวรรณกันอาวุธ	เจียรบาดผาดผุดพรรณราย
ตาบทิศทับทรวงดวงกุดัน	คาดเข็มขัดรัดมั้นกระสันสาย
สังวาลประดับทับทิมพราย	ทองกรจำหลักลายลงยา

อำมรงค์ค่าเมืองเรืองระยับ

ตาดพิบพันโพกเทศา

แต่งเป็นเช่นชาวอริยวา

กุมกริชฤทธาสำหรับมือ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 109)

2.7 รำชมตลาด

เป็นการรำประกอบกิริยาท่าทางการอาบน้ำแต่งตัวของตัวละคร มีบทร้องประกอบทำนองเพลงชมตลาด ปรากฏทั้งในการแสดงโขนและละคร สำหรับในการแสดงละครมักนิยมใช้กับตัวละครที่เป็นตัวนางมากกว่าตัวพระ ดังบทต่อไปนี้

ชมตลาด

๑ ให้ทรงภูษายกพื้นตอง
สอดสีทับทิมซับใน
ตาบประดับดอกดวงพวงเพชร
เข็มขัดรัดรอบเอวองค์
ทรงประดับพัทพัตร์ปลั่งเปล่ง
ทรงมงกุฎสำหรับพระบุตรี

ห่มสไบตาดทองผ่องใส
แล้วใส่สร้อยสะอึ่งสังวาลทรง
ทองกรแก้วกาบเก็จก่องกง
อำมรงค์เพชรเรืองรุจี
ตั้งบุหลันวันเพ็ญผ่องศรี
เสร็จแล้วเทวีไม่ลีลา

๖ คำ ๖

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 299)

นอกจากการรำลงสร้งทั้ง 7 ประเภทนี้แล้ว ยังพบบทละครที่กล่าวถึงการรำลงสร้งในเพลงสระบุหรง พระทอง และพระทองหวน แต่ไม่พบกระบวนทำรำ ซึ่งบทร้องเป็นการลงสร้งแบบ รวบริด คือ ไม่มีการบรรยายรายละเอียดของการลงสร้ง และมีลักษณะเป็นการลงสร้งแบบสร้งสนานพร้อมกันเป็นหมู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สระบุหรง

๑ สร้งสนานสำราญในสระศรี
พระสาดน้ำหยอกสามทรมวย
แล้วโฉมยงทรงเก็บโกสุ่ม
พระเต็ดดอกบุษบงทิ้งนงคราญ
เฝ้าเห็นบแนมแกมกลปนไป
ตลบหลังเลี้ยวไล่ไขว่คว้า
แล้วหลีกถัดสกัดกั้นกาง
สามนางพลางผลึกภูมิ

วารีลิกซึ่งเย็นใส
นางแฝงพัทพัตร์บังใบปทุมมาลัย
ว่ายกระพุ่มธาราฉ่าฉาน
เยาวมาลัยบ้องปัดไปมา
ฉวยฉุดชายสไปจินตะหรา
กุมกรสการะวาตี
นวลนางมาหยารัศมี
หยิกตีทำกระบวนให้ยวนใจ

เหล่าฝูงสุรางค์นางกำนัล
บ้างเที่ยวถอนบัวเพื่อนเกลื่อนไป

บ้างชวนกันซ่อนเร้นเล่นไล่
สำราญใจทุกหน้านารีฯ

ฯ 10 คำ ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 185)

พระทอง

๑ ครั้นถึงพระจึงเสด็จลง
กับพี่เลี้ยงเสนีบริวาร
บ้างสาดซัดปัดมีย้อยยุดกัน
ผลัดกันเข้าสู่ชุลี
น้ำนั้นตื่นดูพุ่ม
บ้างคาดโคจรมาแต่เบื้องบน
แม้สองกษัตราได้มาเห็น
จะได้เด็ดโกศุมที่ตูมบาน
พระให้เก็บกรวตมณีสีต่างต่าง
พลาจชวนพี่เลี้ยงแลเสนา

ชุ่มแช่พระองค์สรงสนาน
สำราญวิญญาณ์ในวารี
สำรวลสรवलสันต์เกษมศรี
วิ่งหนีล้อมไล่อลวน
เป็นละอองฟองฟุ้งดังฝอยฝน
ไหลหลังถั่งลั่นลงท้องธาร
ประพาสเล่นแล้วลงสรงสนาน
ประทานให้แก้วกัลยา
จะถวายกับอย่างคูลา
ลีลาเที่ยวประพาสหาดทรายฯ

ฯ 10 คำ ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 401-402)

พระทองหวน

๑ นางจึงสรงสนานในสระศรี
หอมกลิ่นโกศุมปทุมมาลย์
น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา
นิลุลพันน้ำขึ้นรำไร
ดอกขาวเหล่าแดงสลบสี
บัวเพื่อนเกลื่อนกลาดในสาคร
นางทรงหักห้อยเป็นสร้อยบัว
แล้วปลิดกลีบปทุมมาลย์มากมี
บางนางบ้างกระพุ่มน้ำเล่น
บ้างว่ายแข่งแข่งเคียงกันไปมา

กับกำนัลนารีเกษมศานต์
อายอบชลธารขจรไป
ว่ายแหวกปทุมมาอยู่ไหวไหว
ตูมตั้งบังใบอรชร
บานคลี่ขยายแยมเกสร
บังอรเก็บเล่นกับนารี
สวมตัวกำนัลสาวศรี
เทวีลอยเล่นเป็นนาวา
บ้างโกรธว่ากระเซ็นถูกเกศา
เกษมสุขทุกหน้ากำนัลในฯ

ฯ 10 คำ ฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 341)

นอกจากนี้ ยังพบบทลงสรงอีกบทหนึ่งซึ่งไม่มีการระบุประเภทของการลงสรงว่าเป็นประเภทใด ดังบทต่อไปนี้

ลงสรง

๑ ขำระสระสรงสุธารส	มะลิสตเฟื่องฟุ้งจรงกลิน
ทรงสุคนธ์ปนทองหอมประทิน	ภูษาทรงข้าวบิณฑัพื้นแดง
สอดใส่ฉลองพระองค์คาด	เจียรระบาดดอกกรักปักทองแล่ง
ปั้นเหนงเพชรแต่ละเม็ดเท่าเล็ดแดง	ส่องแสงแวววาวอร่ามเรือง
ตาบทศัพทรวงดวงกุดัน	สังวาลวรรณทองกรประดับเนือง
ฉำมรงค์ล้วนจินดาค่าเมือง	ทรงมงกุฎบุษย์เทืองประดับลาย
กรรเจียกแก้วแวววับประดับสี	ห้อยอุษะมณีเฉิดฉาย
ถือเช็ดหน้าเห็นบกริชอันเพชรพราย	นาตกรกรีดกรายมาเกยชัยฯ

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2546 : 830-831)

จะเห็นได้ว่าการรำลงสรงเป็นการรำที่สามารถปฏิบัติได้ทั้งในลักษณะของการรำเดี่ยว รำคู่ และรำเป็นหมู่ ซึ่งการรำลงสรงในการแสดงละครสามารถพบได้ในรูปแบบการแสดงละครหลายประเภท ทั้งการแสดงละครนอก ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแสดงละครในเรื่องอิเหนาพบว่ามียบรำลงสรงอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาบทพระราชนิพนธ์ เรื่อง อิเหนา ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พบว่า กระทบรำที่ปรากฏเป็นจำนวนมากที่สุด คือ กระทบรำลงสรง ซึ่งประกอบด้วยการรำใน 4 ลักษณะ ได้แก่

1. ลงสรงปีพาทย์ เป็นการรำประกอบกิริยาอาบน้ำของตัวละครโดยไม่มีบทร้อง พบว่ามีจำนวน 5 บท
2. ลงสรงสุหร่าย เป็นการรำประกอบกิริยาอาบน้ำของตัวละคร มีบทร้องบรรยายเครื่องแต่งกาย ประกอบทำนองเพลงจังหวะอัตรา 2 ชั้น พบว่ามีเพียง 1 บท
3. ลงสรงมอญ เป็นการรำประกอบกิริยาอาบน้ำของตัวละคร มีบทร้องบรรยายเครื่องแต่งกาย ประกอบทำนองเพลงแบบเก่าออกสำเนียงมอญ พบว่ามีเพียง 1 บท
4. ลงสรงโทน เป็นการรำประกอบกิริยาอาบน้ำของตัวละคร มีบทร้องบรรยายการอาบน้ำและเครื่องแต่งกาย ประกอบทำนองเพลงลงสรงโทน มีทั้งบทลงสรงโทนแบบเดี่ยว แบบคู่ และแบบหมู่ พบว่ามีมากถึง 60 บท

การรำลงสรงโทนที่ปรากฏเป็นจำนวน 60 บทนั้น ปรากฏทำรำเหลืออยู่ในปัจจุบันเพียงไม่กี่บท เช่น บทลงสรงโทนอิเหนา ลงสรงโทนปันทียี และลงสรงโทนสีกษัตริย์ ซึ่งเป็นทำรำที่มีมาแต่โบราณและได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับสาเหตุที่ปรากฏบทราลงสรงโทนอยู่เป็นจำนวนมาก น่าจะเป็นด้วยความนิยม ทั้งนี้ เพราะการร่ำลงสรงโทนเป็นการร่ำเพื่ออวดฝีมือและอวดความงามของเครื่องแต่งกาย ผู้ที่สามารถร่ำได้ต้องเป็นผู้มีทักษะหรือความชำนาญทางด้านนาฏศิลป์ไทย ทั้งกระบวนการร่ำก็สื่อให้เห็นถึงความสามารถในการประดิษฐ์ท่าร่ำของบรมครูทางด้านนาฏศิลป์ เนื่องจากทำนองเพลงร้องมีทำนองเอื้อนเป็นจำนวนมาก และบทร้องยังพรรณนาความงามของเครื่องแต่งกายด้วยการขยายความ ในการประดิษฐ์ท่าร่ำจึงต้องใช้องค์ความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานอีกด้วย

จากการศึกษาบทละครในเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พบว่า การลงสรงจะถูกนำไปปฏิบัติก่อนที่จะกระทำการใดๆ ในหลายจุดประสงค์ อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการชำระล้างร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ก่อนที่จะกระทำกิจอันสำคัญ เปรียบได้กับ ในสังคมไทย ที่ใช้น้ำเป็นเครื่องชำระล้าง และเพื่อเปลี่ยนสถานะ ทั้งในพระราชนิพนธ์ และในวิถีชีวิตของคนไทย

เกี่ยวกับเรื่องจุดมุ่งหมายในการลงสรงจากการศึกษาบทละครในเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จะพบว่าการลงสรงจะมีจุดมุ่งหมายที่ต่างกัน ประกอบด้วย

1. ลงสรงก่อนออกรบ เช่น ปันหยีร่ำลงสรงโทนก่อนออกรบกับระตูปุศลิษา
2. ลงสรงก่อนเข้าเฝ้า เช่น อิเหนาร่ำลงสรงโทนก่อนเข้าเฝ้าท้าวดาหา
3. ลงสรงเพื่อปลอมตัว เช่น ปันหยีร่ำลงสรงโทนเพื่อปลอมตัวเป็นทเวดา
4. ลงสรงก่อนเข้าหานาง เช่น อิเหนาร่ำลงสรงโทนก่อนเข้าหานางจินตหรา
5. ลงสรงก่อนเข้าพิธีสำคัญ เช่น ท้าวหมันหยาลงสรงโทนก่อนเข้าร่วมพิธีพระศพ
6. ลงสรงก่อนออกเดินทาง เช่น สุหรานากงร่ำลงสรงโทนก่อนออกเดินทางไปช่วย

อิเหนาและเมืองดาหารบ ในศึกกะหมังกุหนิง

ในบรรดาบทลงสรงโทนที่ปรากฏอยู่จำนวน 60 บท เป็นบทของตัวละครที่สำคัญๆ เช่น อิเหนา ท้าวกูเรปัน ท้าวดาหา วิทยาสะก่า จรกา เป็นต้น ซึ่งมีตัวละครหนึ่งที่มีบทในการลงสรงโทนปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากถึง 6 บท โดยพบทั้งในรูปแบบการร่ำหมู่และร่ำเดี่ยว คือ สุหรานากง

จากการศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะสร้างสรรค์การแสดงตามแนวขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี การลงสรง โดยมีจุดมุ่งหมายลงสรงก่อนเข้าพิธีสำคัญ

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โกเมศ จงเจริญ (2555 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ดนตรีประกอบการแสดง "ละครชาตรี" กรณีศึกษาคณะครูทองใบ เรืองนนท์ ผลการวิจัยพบว่า วงปี่พาทย์ชาตรีแบบดั้งเดิม ประกอบด้วย ปี่ โทน กลองตุ๊ก และฉิ่ง ต่อมาได้เพิ่มระนาดเอกเข้าไป 1 ราง และในปัจจุบันได้ใช้วงปี่

แพทย์เข้าไปร่วมประกอบการแสดง โดยส่วนของพิธีกรรมการโหมโรง การประกาศหน้าบท และการรำ ชัดยังคงใช้วงปี่พาทย์ชาติริแบบดั้งเดิม เมื่อเริ่มเรื่องในการแสดงจะใช้วงปี่พาทย์บรรเลงแทน

ขวัญใจ คงถาวร (2557: 155) ได้วิจัยสร้างสรรค์ นาฏยประดิษฐ์ ชุด รำลงสรงโชนสุหรานา กง สรุปได้ว่า การรำลงสรงโชน เป็นการรำที่แสดงให้เห็นถึงขนบจารีตของพระมหากษัตริย์ในการ อาบน้ำและการแต่งองค์ทรงเครื่องทั้งยังสื่อให้เห็นถึงความงดงามของเครื่องแต่งกายของ พระมหากษัตริย์โดยนำมาถ่ายทอดให้เห็นความงดงามด้วยกระบวนการลีลาท่ารำซึ่งบรมครูได้สร้างสรรค์ไว้ ตั้งแต่ครั้งอดีตและยังคงเหลือร่องรอยมาถึงปัจจุบันควรค่าอันยิ่งในการร่วมอนุรักษ์สืบทอดเพื่อให้คงอยู่ ต่อไป

เบ็ญจมาศ คำอุ่น (2549 อ้างถึงใน มาลินี แทนบุญและสาทิต แทนคุณ, 2564 : 37-38)) ได้ ศึกษาเรื่องละครชาตรีในอำเภอวิเศษชัยชาญจังหวัดอ่างทอง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า เรื่องที่ใช้ในการแสดงนำเค้าเรื่องเดิมมาจากเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ของสำนักพิมพ์ราชบุรินทร์เจริญ หรือ หนังสือวัดเกาะ และเรื่องที่แสดงในปัจจุบัน ยังคงเป็นเรื่องเก่าแก่ที่แสดงมาแต่โบราณ เช่น แก้วหน้าม้า สังข์ทอง โสนน้อยเรือนงาม ลักษณะวงศ์ รามวงศ์ พิкулทอง ลิ่นทอง โกมินทร์ พระสมุทร สุวรรณหงส์ เป็นต้น โดยอาจมีการนำมาปรับเนื้อหาและภาษาตามบริบททางสังคม

มาลินี แทนบุญและสาทิต แทนคุณ (2564 : 165-166) ได้สร้างสรรค์การแสดงชุด เรืองฤทัยกษิณีแห่ง ตึก จากบทบาทและลีลาท่ารำของนางกะแหรง ที่เป็นนางยักษ์ในละครแห่งตึก ผลการศึกษาพบว่าการ แสดงละครแห่งตึกเป็นการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดจันทบุรีที่ได้รับวัฒนธรรมมาจากการแสดงโนราห์ ของภาคใต้และได้มีการพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับพื้นที่ซึ่งคณะละครแห่งตึกที่ยังคงทำการแสดงอยู่ ในปัจจุบันมีเพียงคณะเดียวคือคณะจักรวาลมงคลศิลป์ของอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เพื่อพัฒนา ไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์การแสดงโดยใช้ท่ารำพื้นฐานทางนาฏศิลป์ การตีบทตามบทร้องตาม บทบาทตัวแสดง แต่งกายยืนเครื่อง ใช้วงปี่พาทย์ละครชาตรีเครื่องใหญ่

สุนันทา เกตุเหล็ก (2556: 153)การแสดงลงสรงทรงเครื่องตัวนางละครในเรื่องอิเหนามีทั้งชุด การแสดงที่มีมาแต่โบราณและชุดการแสดงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่หลายชุดการแสดงซึ่งมีการอนุรักษ์ กระบวนท่ารำโดยการใช้ท่ารำลงสรงทรงเครื่องที่สืบทอดมาแต่โบราณเช่นถ้าผัดหน้าเมื่อบทร้อง กล่าวถึงการส่งสุขคนจะใช้มือแตะแบ่งในพระอบหรือเท้านอบใส่ฝ่ามือแล้วจึงละเลงมือก่อนที่จะผัด หน้าทาผิวกายถ้านุ่งผ้าที่มีลักษณะของการขมวดผ้าที่เอาผ้าห่มสไบที่ใช้มือจับที่ไหล่ซ้าย คล้ายลักษณะ ของการพาดผ้าสไบที่ไหล่เป็นต้นซึ่งมีการใช้ท่ารำเหล่านี้ในการแสดงลงสรงเครื่องที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ โดยนำกระบวนท่าที่มีมาแต่โบราณมาร้อยเรียงกระบวนท่าใหม่ตามบทร้องของแต่ละชุดการแสดง

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า นางเมรีเป็นตัวละครที่เป็นนางเอกมีบทบาทบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องและมีบุคลิกลักษณะที่ตรงตามลักษณะของกุลสตรี และมีความเข้มแข็งตามลักษณะนางสนธิ์มารดาที่เลี้ยงมาและต้องการสืบทอดการแสดงที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีการลงสรของกษัตริย์ก่อนจะร่วมพิธีสำคัญ จึงได้สร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่องขึ้น

บทที่ 3

กระบวนการสร้างสรรค์และองค์ประกอบการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เเมรี่แต่งองค์ทรงเครื่อง มีกระบวนการสร้างสรรค์และองค์ประกอบการแสดง ดังนี้

1. กระบวนการสร้างสรรค์การแสดง
2. องค์ประกอบการแสดง

1. กระบวนการสร้างสรรค์การแสดง

ศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั้งในด้านเอกสาร งานวิจัย ตำราทางวิชาการต่างๆ และการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแบบแผน ลีลาและกระบวนการทำรางวัลสงทรงเครื่องของตัวนางในละครนอกเรื่อง รถมเสน ดังนี้

1.1 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากตำรา เอกสาร งานวิจัย และการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับหลักและทฤษฎีการสร้างสรรคการแสดงนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ การสร้างสรรค หลักเกณฑ์และกระบวนการสร้างสรรคการแสดงนาฏศิลป์ไทย หลักการบรรจุเพลงประกอบการแสดงนาฏศิลป์

1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ มาสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์ ชุด เเมรี่แต่งองค์ทรงเครื่อง โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1.2.1 การประพันธ์และบรรจุเพลง

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและแรงบันดาลใจในการสร้างงานมาปรึกษากับคุณครูสมรัตน์ ทองแท้ สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ในการจัดทำบทประพันธ์เนื้อร้องเพื่อให้สอดคล้องกับบทของละครนอกเรื่องรถเสนดั้งเดิม ได้นำไปปรึกษากับคุณครูไชยยะ ทางมีศรี ผู้เชี่ยวชาญทางด้านดุริยางค์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร ในการบรรจุเพลงให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ โดยเป็นการผสมผสานการนำเพลงในการแสดงละครชาตรีลงมาบรรจุเพลงประกอบการแสดงในนาฏยประดิษฐ์ชุดนี้เพื่อให้เกิดอรรถรสและได้เห็นรูปแบบใหม่ในการสร้างสรรคให้มีความน่าสนใจ ได้แก่ เพลงชาตรีแปลง สร้างสรรคมาจากเพลงชาตรีต่าง ๆ เพลงร่ายชาตรี 2 สร้างสรรคมาจากเพลงร่ายชาตรีเพื่อใช้กับบทที่มีอารมณ์สนุกสนาน ให้ผู้ชมเข้าใจง่าย เพลงซ้ำแปลงรูป มีทำนองคล้ายเพลงโลมชาตรี ดังนี้

ปี่พาทย์ทำเพลงร่ายชาตรี

ร้องเพลงชาตรีแปลง

นางเมรี่ แฉ่งน้อย นวลหงส์
จิงกรายกร ยुरยาตร จรลี

แฉ่งจ้านง ต้องตาม ความสาสนศรี
เข้ายังที่ แต่งองค์ สรงวาริน

ร้องเพลงรำชาติรี 2

ทรงน้ำทิพย์ เจือบุหงา มาราดรด	เครื่องประทีน กลิ่นสะกด หวนถวิล
นุ่งผ้ายก ทองพราย ลายนาคินทร์	หม่มปักดั้น เงินสุวรรณ พันธุ์มาลา
สวมนวมคอ ปักคูน หนุนเส้นไหม	สะอึ่งไหว ห้อยเบี่ยง เฉียงอังกา
ทองพระกร จิ้งนาง ต่างลงยา	อร่ามตา มงกุฎแก้ว แว่ววิไล

ร้องเพลงซ้ำแปลงรูป

งามองค์ งามพักตร์ งามงอน	อรชร งามเย้ายวน ชวนหลงไหล
หมายรถเสน ตระเวนมา จากแดนไกล	เข้าร่วมใจ ร่วมห้อง ครองสัมพันธ์
ครั้งได้ฤกษ์ เบิกยาม ตามดิลิ	เปรมปรีดิ์ สมหวัง ดั่งใฝ่ฝัน
จิ้งลีลาศ วาดกร จจรจรัส	ผายผัน สู่พิธิ ศรีมงคล

ปีพาทย์ทำเพลงเดินตะลุง

1.2.2 นำบทร้องและทำนองเพลง มาทดลองใช้ประกอบทำรำเพื่อดูความเหมาะสมกับผู้แสดง ก่อนนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ปรับปรุงแก้ไขและนำมาใช้จริง

1.2.3 การประดิษฐ์ทำรำ

1. วิเคราะห์บทประพันธ์ กระทบทำรำละครนอก กระทบรำชุดทำแบบละครชาติรี ของนางเมรีตามหลักนาฏศิลป์ไทย โดยใช้นาฏยศัพท์และภาษาทำนาฏศิลป์
2. นำผลการวิเคราะห์มาประดิษฐ์ทำรำให้สอดคล้องกับบทประพันธ์ และทำนองเพลงระหว่างกระทบทำรำละครนอก และกระทบรำชุดทำแบบละครชาติรี มาผสมผสานและมีลีลาทำรำที่มีความซับซ้อนเลียนแบบกิริยาของกุลสตรีไทยที่เป็นกิจวัตรประจำวันตามธรรมชาติ นำทำรำที่ได้ไปปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ได้แก่ คุณครูจรรยา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง คุณครูวรรณ พลัฒประสิทธิ์ ข้าราชการบำนาญ สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม คุณครูเสาวรักษ์ ยมะคุปต์ นาฏศิลป์อาวุโส สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และคุณครูเชาวลิต สุนทรานนท์ ข้าราชการบำนาญ สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม เพื่อดูความเหมาะสม ความสวยงามของทำรำ
3. นำมาแสดงบนเวที เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ความสวยงามในการแสดง และนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข เช่น บุคลิก ลักษณะของผู้แสดงการใส่อาภรณ์ในการแสดง เป็นต้น
4. นำเสนอการแสดงให้ครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพนานาฏศิลป์ไทย ละครวิทยาลัยนาฏศิลป์พลพบุรี เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และนำคำแนะนำปรับปรุงแก้ไข ได้แก่ ความสวยงามของทำรำ ความเหมาะสมของทำนองเพลง การเคลื่อนไหว การรำออก การใช้อุปกรณ์และท่าจบ

5. นำเสนอการแสดงสร้างสรรค์ที่ประดิษฐ์ขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม สวยงาม ตามแบบแผน

6. นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ชุดการแสดงเกิดความสมบูรณ์มากขึ้น

1.2.4 การแต่งกาย

1. วิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดง โดยผู้แสดงเป็นเมรี จะแต่งองค์ทรงเครื่องเพื่อไปเข้าพิธีอภิเษกกับรทสเนตามรูปแบบของละครชาตรี สวมเทริดปล่อยผม การแต่งกายยืนเครื่องแบบกษัตริย์ นุ่งผ้ายกปักลายนาคินทร์ ห่มสไบสองชาย บ่งบอกถึงลักษณะของนางยักษ์ ดังภาพ

ก. ด้านหน้า

ข. ด้านหลัง

ภาพที่ 6 การแต่งกายของนางเมรี
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

เครื่องแต่งกายประกอบด้วย

1. กำไลเท้า	2. เสื้อในนาง	3. ภูษา(ผ้านุ่ง)
4. เข็มขัด	5. สะอั้ง	6. ผ้าห่มนางสองชาย
7. นวมนาง	8. จี๋นาง	9. พาหุรัด
10. แหวนรอบ	11. ปะวะหล่ำ	12. กำไลตะขาบ
13. กำไลสวม (ทองกร)	14. กำมรงค์	15. เทริด
16. ดอกไม้ทัด	17. อุบะ	

2. นำเสนอการแสดงบนเวที ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย และครูในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาชีพนานาฏศิลป์ไทยละคร วิทยาลัยนาฏศิลปพบุรี ได้รับชมเพื่อดูความเหมาะสมของเครื่องแต่งกายของผู้แสดง

3. ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

1.3 ตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง โดยการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ ผ่านระบบออนไลน์ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ ดนตรีไทย จำนวน 9 ท่าน ได้แก่

1. นางรัจนา พวงประยงค์	ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง
2. นายเชาวลิต สุนทรานนท์	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
3. ศาสตราจารย์ชมนาด กิจจันทร์	ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย
4. รองศาสตราจารย์ ดร.อรุณมัย จันทมาลา	ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
5. นางสาวเสาวรักษ์ ยมะคุปต์	ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
6. นายไชยยะ ทางมีศรี	ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทย
7. รองศาสตราจารย์สมภพ เขียวมณี	ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย
8. นายพลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง	ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย
9. รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน	ทรงคุณวุฒิด้านวรรณกรรม

1.4 นำผลการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์จากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นในเรื่องรูปแบบการแสดงและองค์ประกอบต่าง ๆ มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ชุดการแสดงเกิดความสมบูรณ์มากขึ้น

1. ศีรษะ

ข้อเสนอแนะ

- ให้ปล่อยผมยาวตามแบบละครชาตรี
- ให้ปรับจากการใส่กระบังหน้าแล้วสวมเทริดขณะแสดงแต่งตัว เป็นสวมเทริดตั้งแต่

เริ่มการแสดง

การปรับปรุง

- ได้ปรับตามคำแนะนำ โดยปล่อยผมยาวตามแบบละครชาตรีและสวมเทริดตั้งแต่

เริ่มการแสดง

2. ทำร้ายและลีลาท่าทาง

ข้อเสนอแนะ

- ปรับลีลาท่าทำให้สวยงาม เหมาะสมกับอารมณ์เพลงและลงจังหวะพร้อมดนตรี

การปรับปรุง

- ปรับลีลาทำรำให้สวยงาม เหมาะสมกับอารมณ์เพลง

3. เพลงและทำนองเพลง

ข้อเสนอแนะ

- ปรับช่วงที่ 3 กรายกร จากเพลงเสมอ เป็นทำนองเพลงเดิน เพื่อแสดงถึงการผสมผสานกระบวนทำรำ

การปรับปรุง

- ปรับตามคำแนะนำโดยใช้เพลงเดิน

1.5 บันทึกทำรำผลงานสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง และนำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์และจัดทำเป็นรูปเล่มผลงานสร้างสรรค์การแสดง

1.6 เผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในรูปแบบของวีดิทัศน์และเอกสาร ผ่านช่องทางที่หลากหลาย

2. องค์ประกอบการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการศึกษาบทละครเรื่อง รถมเสน ของกรมศิลปากร รูปแบบการแสดงละครชาตรี และรูปแบบการแสดงละครนอก และศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานด้านนาฏศิลป์ เพื่อสร้างสรรค์การแสดง ให้สามารถนำไปใช้ในการแสดงนาฏศิลป์ไทย มีองค์ประกอบการแสดง ดังนี้

2.1 รูปแบบการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ใช้รูปแบบการแสดงประยุกต์จากจารีตเดิม เกี่ยวกับการลงสรมาสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่เข้าไปจนเกิดความสมบูรณ์ โดยนำทำรำนานาฏศิลป์ไทย มาเป็นหลักในการคิด มีการผสมผสานกระบวนรำชุดท่าแบบละครชาตรี และการตีบทแบบ ละครนอก กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงสร ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงสร 2) ขั้นตอน การทรงสุคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง โครงสร้างและรูปแบบการแสดงประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดี สาสนศรี” ผู้แสดง รำออกด้านหน้าเวที ด้วยเพลงรัวชาตรี

ช่วงที่ 2 “จรลีลงสร งามอนงค์ดุษฎีอัปสร” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนอง เพลงชาตรีแปลง และเพลงร้ายชาตรี 2

ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่พิธิศรีมงคล” ผู้แสดงรำเพลงช้าแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง

2.2 การคัดเลือกผู้แสดง

ผู้แสดงเป็นเมรีต้องมีใบหน้าที่สวยงาม ในลักษณะใบหน้ารูปไข่ หรือกลมก็ได้ ทุกส่วนของใบหน้ารับกันดี ลำคอจะต้องมีช่วงคอยาว หัวไหล่จะต้องผึ่งผาย หลังไม่โก่ง แขนไม่สั้นหรือยาว

จนเกินไป มีสัดส่วนที่รับกับลำตัว ขาทั้งสองไม่คดโก่ง ทั้งนี้ผู้แสดงเป็นเมรีจะต้องเป็นผู้ที่รำได้อย่างคล่องแคล่ว มีปฏิภาณไหวพริบ

2.3 บทประพันธ์และการบรรจุเพลงประกอบการแสดง

บทประพันธ์ที่ใช้ เป็นบทประพันธ์ที่แต่งขึ้นใหม่ มีลักษณะเป็นกลอนแปดจำนวน 5 บท (1 บท มี 4 วรรค) กล่าวถึงนางเมรีอ่านสาส์นของมารดาจึงลงสรองแต่งองค์ทรงเครื่องเพื่อเข้าพิธีอภิเษกกับรณเสนแล้วนำมาบรรจุเพลงประกอบการแสดง ด้วยเพลงรัวชาติรี เพลงชาติรีแปลง เพลงร้ายชาติรี 2 เพลงซ้ำแปลงรูปและเพลงเดินตะลุง ดังนี้

ปีพาทย์ทำเพลงรัวชาติรี

ร้องเพลงชาติรีแปลง

นางเมรี แฉ่งน้อย นวลหงส์	แจ้จ้งนาง ต้องตาม ความสาส์นศรี
จิ้งกรายกร ยुरยาตร จรลี	เข้ายังที่ แต่งองค์ สรงวาริน

ร้องเพลงร้ายชาติรี 2

ทรงน้ำทิพย์ เจือบุหงา มาราดรด	เครื่องประทีน กลิ่นสะกด หวนถวิล
นุ่งผ้ายก ทองพราย ลายนาคินทร์	หม่มปักดิน เงินสุวรรณ พันธุ์มาลา
สวมนวมคอ ปักคุดน หนุนเส้นไหม	สะอั้งไหว ห้อยเปียง ฉียงอังกสา
ทองพระกร จิ้งนาง ต่างลงยา	อร่ามตา มงกุฎแก้ว แว่ววิไล

ร้องเพลงซ้ำแปลงรูป

งามองค์ งามพักตร์ งามงอน	อรชร งามเข้ายวน ขวนหลงไหล
หมายรณเสน ตระเวนมา จากแดนไกล	เข้าร่วมใจ ร่วมห้อง ครองสัมพันธ์
ครั้งได้ฤกษ์ เบิกยาม ตามดีถี	เปรมปรีดี สมหวัง ดั่งไผ่ผืน
จิ้งลีลาศ วาดกร จจรจรัส	ผายผัน สู่พิถี ศรีมงคล

ปีพาทย์ทำเพลงเดินตะลุง

จบการแสดง

2.5 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

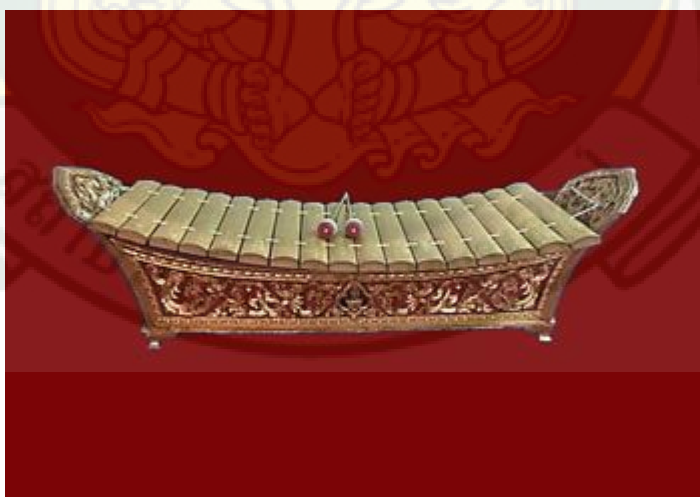
การบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง วงปีพาทย์ที่ใช้ในการแสดงเป็นวงชาติรีผสม ระหว่างวงชาติรีกับวงปีพาทย์ไม้นวม เครื่องดนตรี ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฉิ่ง ฉาบ กรับคู่ กลองชาติรี (กลองตุ้ม) และโทน เพื่อแสดงเอกลักษณ์ของชาติรี ดังนี้

1. ระนาดเอก

ภาพที่ 7 ระนาดเอก
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

2. ระนาดทุ้ม

ภาพที่ 8 ระนาดทุ้ม
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

3. ฆ้องวงใหญ่

ภาพที่ 9 ฆ้องวงใหญ่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

4. ขลุ่ยเพียงออ

ภาพที่ 10 ขลุ่ยเพียงออ
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

5. ฉิ่ง

ภาพที่ 11 ฉิ่ง
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

6. ฉาบเล็ก

ภาพที่ 12 ฉาบเล็ก
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

7. กรับคู่

ภาพที่ 13 กรับคู่
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

8. กลองตุ๊ก

ภาพที่ 14 กลองตุ๊ก
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

9. โทนชาตรี

ภาพที่ 15 โทนชาตรี
ที่มา: ผู้วิจัย, 2565.

2.6.2 อุปกรณ์ประกอบการแสดง

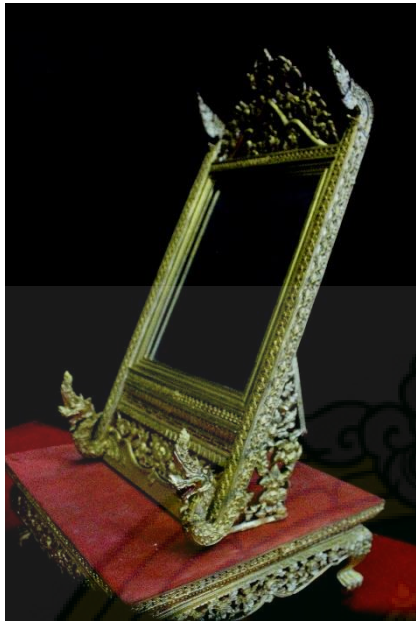
อุปกรณ์ประกอบการแสดงพิจารณาตามบทร้องที่แต่งขึ้นเป็นหลักและคำนึงถึงหลักทางการแสดงรวมทั้งจารีตขนบนิยมตามพระราชประเพณี มีดังนี้

1.เตี๋ยง ใช้เพื่อนั่งรำในการทรงสุคนธ์หรือเครื่องหอม รวมทั้งใช้เป็นที่ยึดวางพานพระสำอางและกระจกส่องหน้าหรือคั่นฉ่อง

2.พานพระสำอาง คือ พานที่ใช้จัดวางอุปกรณ์ในการทรงสุคนธ์ ทั้งขวดน้ำหอม ผอบ แป้ง และโลกระแจะ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการรำ

3.กระจกส่องหน้าหรือคั่นฉ่อง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้เป็นส่วนประกอบในการรำ แม้ไม่มีบทกล่าวถึงแต่เป็นส่วนหนึ่งที่ขาดมิได้ เปรียบเสมือนการแต่งตัวในชีวิตจริงที่ย่อมจะต้องใช้กระจกเพื่อส่องดูความสวยงามเรียบร้อย

ทั้งเตี๋ยง พานพระสำอางและกระจกส่องหน้าเป็นอุปกรณ์ที่ตั้งประกอบอยู่ในฉากตั้งแต่เริ่มการแสดง

ภาพที่ 16 กระจกส่องหน้า
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

ภาพที่ 17 พานพระสำอาง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

ภาพที่ 18 เตียง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

ภาพที่ 19 ชั้น
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

ภาพที่ 20 ขวดน้ำหอม
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

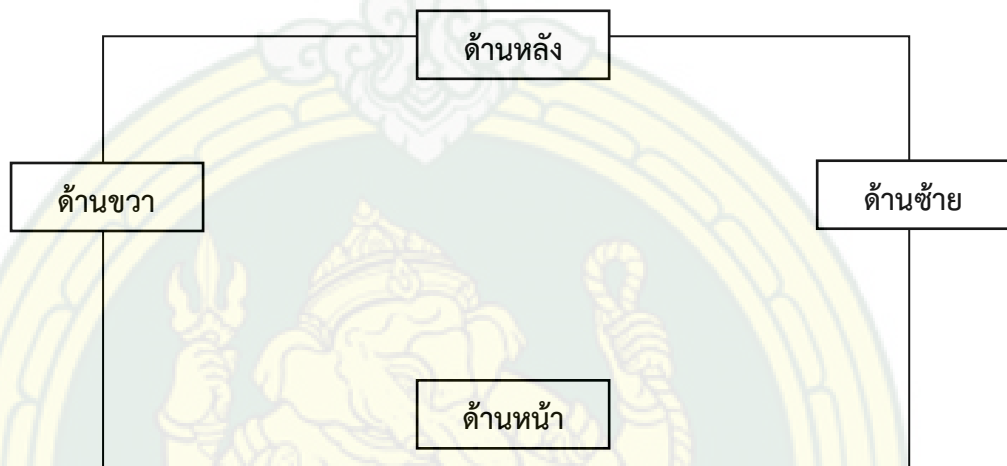

ภาพที่ 21 เติงลงสรง
ที่มา : ผู้วิจัย, 2565.

บทที่ 4 การสร้างสรรคการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยได้สร้างสรรคการแสดง ตามหลักการ
สร้างสรรคงานด้านนาฏศิลป์ ดังนี้

1. สัญลักษณ์เวที

แผนผังที่ 1 สัญลักษณ์เวที

หมายถึง เวทีหรือพื้นที่ในการรำโดยผู้แสดงหันหน้าออกสู่หน้าเวทีการกำหนดว่าด้านใด
เป็นด้านซ้ายและด้านขวาให้ยึดถือจากการหันหน้าออกสู่หน้าเวทีของผู้แสดงเป็นหลัก

2. ทำรำนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

การสร้างสรรคนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง มีการกำหนดโครงสร้างและ
รูปแบบการแสดงประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดี สาสนศรี” ผู้แสดง รำออกด้านหน้าเวที ด้วยเพลงรัวชาตรี

ช่วงที่ 2 “จรลีงสรง งามอนงค์จ้อปสร” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลง
ชาตรีแปลงและเพลงร่ายชาตรี 2

ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่พิธิศรีมงคล” ผู้แสดงรำเพลงช้าแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง

จากโครงสร้างการแสดงที่กล่าวมามีกระบวนการทำรำ ดังนี้

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
22	- ปี่พาทย์ทำเพลงร้วชาติรี-	หันด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าขวาด้านหน้า มือทั้งสองหยิบจับแล้ว กรัดนิ้วปล่อยออกมือซ้ายระดับวงล่าง มือขวา ทอดมือลงข้างลำตัวแขนตั้ง ศีรษะลึกลงขวา เอี้ยวขวา และกดไหล่ซ้าย
23	- ปี่พาทย์ทำเพลงร้วชาติรี -	หันด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าซ้ายด้านหน้า มือทั้งสองหยิบจับแล้ว กรัดนิ้วปล่อยออกมือซ้ายทอดมือลงข้างลำตัว แขนตั้ง มือขวาระดับวงล่าง ศีรษะลึกลงซ้าย เอียงซ้าย และกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
3	-ปี่พาทย์ทำเพลงรัวชาติรี-	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวาลงด้านหลัง เท้าซ้ายเปิดจมูกเท้า เหลื่อมหน้าเท้าขวา มือขวาจับหงายระดับหัว เข็มขัด มือซ้ายวางมือที่หน้าขาซ้าย เอียง ศีรษะและกอดไหล่ซ้าย (ยืนนาง)
4	นาง	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงข้างหน้าระดับ ออก มือขวาจับหงายระดับอก เอียงศีรษะขวา และกอดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
5	เมรี	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายจับหงายระดับอก มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย
6	แน่น้อย	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. วางเท้าขวาลงด้านหลัง มือซ้ายจับหงายต่อศอกมือขวา มือขวาตั้งวงวาดมือลง เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา 2. เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายคลายจับออกเป็นตั้งวงต่อศอกแขนขวา มือขวาตั้งวงหงายท้องแขนวาดมือขึ้น เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้ายค่อยๆ หันมาด้านซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
7	นวลหงส์	หันเฉียงซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. ก้าวเท้าซ้าย มือทั้งสองตั้งวงแหงมือหงาย ลงคู้กันด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและ กดไหล่ซ้าย
8	นวลหงส์	2. เท้าขวาก้าวหน้า เท้าซ้ายกระดกเท้าไป ด้านหลัง มือทั้งสองข้างแหงมือตั้งวงไป ด้านหลังแล้วตั้งมือขึ้นอแนนข้างลำตัว เอียง ศีรษะขวาและกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
9	แจ้จ้งจ้ง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายแบมือแนบไว้ข้างหู มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ ซ้าย
10	ต้องตาม	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ก้าวหน้าเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงทอดมือลง ด้านหน้า มือขวาจับหงายระดับวงล่าง เอียง ศีรษะขวาและกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
11	ความสาสน์ศรี	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้าเช่นเดิม มือซ้ายแบมือหงาย มือด้านหน้าระดับ มือขวาจับวางมือด้านบน มือซ้ายแล้วกดจีบลง วาดจีบไปด้านหน้า เล็กน้อย เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย
12	แจ้จ้งจ้ง ต้องตาม	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ วางเท้าขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายหยิบ จีบคว่ำกดมือเข้าหาริมฝีปาก โดยให้ปลายนิ้ว อยู่ระดับริมฝีปาก มือขวาจับหงายส่งหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
13	ความสาสน์ศรี	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. ฉายเท้าซ้ายเฉียงออกด้านข้าง มือทั้งสองหยิบจีบในลักษณะของจีบตะแคงมือเข้าหากัน คู่กันด้านหน้าระดับอก ลักคอซ้ายเอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ขวาในคำร้อง “ความสาสน์” 2. เท้าซ้ายวางหลัง มือทั้งสองจีบตะแคงมือเข้าหากัน คู่กันด้านหน้าระดับอก ลักคอขวาเอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ซ้ายในคำร้อง “ศรี”
14	จิ้งกราย	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาจีบหงายวาดจีบข้างลำตัวแขนตั้งระดับไหล่ กดมือลงต่ำเล็กน้อย เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา แล้วหันเฉียงตัวไปทางด้านขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
15	กร	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับ หงายวาดจับข้างลำตัวแขนตั้งระดับไหล่ กัด มือลงต่ำเล็กน้อย เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ ซ้าย
16	บุรยาตร	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ วางเท้าซ้ายลงด้านหลัง ฉายเท้าขวาออก ด้านข้างเล็กน้อย มือซ้ายจับระดับวงล่าง มือขวาตั้งวงแขนตั้งกตมือลงต่ำข้างลำตัว ลักคอซ้าย เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
17	ยุรยาตร (เอื้อน)	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายม้วนจับออกเป็นตั้งวงล่าง มือขวาตมมือขึ้นพลิกมือเป็นตั้งวงหงายข้อแขนแขนตึงระดับไหล่ เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย 2. ย่ำเท้าซ้าย ถัดเท้าขวาสลับกันตามจังหวะ มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาร่ำสาย ศีรษะลักคอกและกอดไหล่ขวา ซ้ายสลับกันตามจังหวะ
18	จรีลี	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าขวาไขว้หน้าแล้วเท้าซ้ายก้าวหน้าแล้วขยับเท้า มือซ้ายหีบจับแล้วปล่อยมือออกเป็นตั้งวงบน มือขวาจีบจับแล้วปล่อยมือออกเป็นตั้งวงล่าง เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา แล้วเปลี่ยนเป็นเอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
19	เข้ายังที่	หันด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าซ้ายก้าวเท้าหันไปด้านขวา มือซ้ายจับหงายด้านหน้าข้างมือขวา มือขวาดั้งวงด้านหน้าระดับหน้า เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา 2. เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายม้วนจับออกเป็นตั้งวง มือขวาม้วนมือเป็นจับหงายด้านหน้าคู่กับมือซ้าย เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย
20	แต่งองค์	หันด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองตั้งวงวาดมือตั้งวงลงมาคู่กันด้านหน้าระดับวงล่าง เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา แล้วเปลี่ยนเอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย จากนั้นวิ่งซอยเท้าหมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันกลับมาด้านหน้า

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
21	สรองวาริน	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวข้าง มือทั้งสองจับหงายคู่กันระดับไหล่ วาดมือลงมาตามลำตัว เอียงศีรษะขวา และกอดไหล่ขวา แล้ววิ่งซอยเท้าหมุนตัวผ่านทางด้านหลัง แล้วหันหลังเฉียงด้านขวา
22	เข้ายังที่ แต่งองค์	หันหลังเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับอก มือขวาจับคว่ำด้านหน้าข้างมือซ้าย เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย หมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันหลังขึ้นเฉียงด้านขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
23	สรองวาริน	นั่งบนเตียง หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า มือขวา จีบคว่ำด้านหน้าข้างมือซ้าย เอียงศีรษะซ้าย และกดไหล่ซ้าย 2. หันตัวมาด้านหน้า นั่งลงบนเตียง เท้าซ้าย วางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย วางเท้าทั้งสองไว้ ด้านล่าง มือซ้ายจีบหลัง มือขวาคลายจีบ ออกเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา
24	สรองวาริน	3. นั่งลงบนเตียง วางเท้าทั้งสองไว้ด้านล่าง มือซ้ายวางฝ่ามือที่หน้าขา มือขวาหุบสไบ ด้านขวามาวางไว้บนหน้าขา เอียงศีรษะขวา และกดไหล่ขวาแล้วเปลี่ยนเอียงศีรษะซ้าย และกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
25	ทรงน้ำทิพย์	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย มือซ้ายเหยียบชั้น มือขวาวางมือที่หน้าขาซ้าย เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวาเล็กน้อย
26	เจือบุหงา	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย มือซ้ายถือชั้น มือขวาเปิดฝาขวดน้ำปรงแล้วเหยียบขวดเหยาะใส่ลงชั้นแล้วปิดฝาน้ำปรง จากนั้นใช้ปลายนิ้วมือขวาวนในลักษณะการผสมน้ำปรงให้เข้ากัน เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวาเล็กน้อย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
27	เจี๊ยบพวง มาราด	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย นำมือขวามาถูประสมน้ำปรุงที่ชันแล้วถือชันนำมา ราดแขนซ้าย โดยไล่ตั้งแต่ไหล่ข้างซ้ายลงมาถึงปลายมือ มือซ้ายตั้งวงแขนตึงกดมือลงต่ำ เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย
28	รด	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย มือซ้ายถือชันมาราดแขนข้างขวา โดยรดไล่ตั้งแต่ไหล่ข้างขวาลงมาถึงปลายมือ มือซ้ายตั้งวงแขนตึงกดมือลงต่ำ เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
29	เครื่องประทีน กลิ่นสะกด	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย นำหลังมือซ้ายขึ้นมาคมโดยไล่ตั้งแต่ลำแขนขึ้นไปข้อมือ มือขวาวางมือที่หน้าขาซ้าย เอียงศีรษะซ้าย และกอดไหล่ซ้าย ค่อยๆ เบี่ยงตัวมาด้านหน้า
30	หวนถวิล	นั่งบนเตียงเช่นเดิม หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวาเล็กน้อย มือซ้ายวางมือที่หน้าขาขวา นำหลังมือขวาขึ้นมาคมโดยไล่ตั้งแต่ลำแขนขึ้นไปข้อมือ เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา ค่อยๆ ลูกขึ้น

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
31	หวน	หันเฉียงซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าขวาไขว้หน้า มือซ้ายตั้งวงกลางงอ แขนด้านหน้า มือขวาตั้งวงกลางตั้งแขนกดมือ ลงต่ำเล็กน้อย เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา
32	ถวิล -เอื้อน-	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าซ้ายไขว้หน้า หันมาด้านหน้า มือซ้าย กดมือตั้งวงลงมาอยู่ระดับวงล่าง มือขวากดมือตั้งวงลงต่ำเล็กน้อย เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
33	นุ่งผ้ายก	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองจับหงายอแขนที่ผ้ายกด้านหน้า ดึงจีบขึ้นตามผ้านุ่งขึ้นมา ระดับข้อมือ เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา
34	ทองพราย	หันด้านหน้าเช่นเดิม และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าขวา มือซ้ายคล้ายจีบออกเป็นตั้งข้อมือ มือขวาคล้ายจีบออกเป็นตั้งข้อมือหงายท่อนแขน ดึงแขน กอดมือลงต่ำ ผายมือออกไปด้านข้าง เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
35	ทองพราย	หันด้านหน้าเช่นเดิม และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าซ้าย มือซ้ายหุบจีบ แล้วคลายจีบ ออกเป็นตั้งวงหงายท่อนแขน ตั้งแขนกดมือ ลงต่ำ ผายมือออกไปด้านข้าง มือขวาพลิกวง ขึ้นมาตั้งวงล่าง เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา
36	ลายนาคินทร์	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ก้าวเท้าซ้าย เท้าขวาก้าวไขว้ กระดกเท้าซ้าย มือซ้ายจีบหงายส่งหลัง มือขวาหุบจีบ ในลักษณะนิ้วกลางแต่นิ้วหัวแม่มือกดข้อมือลง ด้านหน้า เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
37	ห่มปักดิน เงินสุวรรณ	หันด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ 1. ซอยเท้าหันเฉียงด้านขวา มือทั้งสองข้างจับจับสไบแล้วม้วนจับออกข้างลำตัว เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา 2. เท้าขวาก้าวข้าง มือทั้งสองจับกับสไบหงายจับไขว้มือด้านหน้าระดับอก โดยให้มือขวาอยู่ด้านในมือซ้ายอยู่ด้านนอก เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หันหมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันกลับมาด้านซ้าย
38	พันธุ์มาลา	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายแบ่มือหงายมืออยู่ด้านล่างมือขวา มือขวาจับล่อแก้วหงายมือด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา ค่อยๆหมุนตัวหันมาด้านหน้า

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
39	พินธุมาลา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายจับหงายแขนตั้งส่ง จีบไปด้านหลัง มือขวาจับล่อแก้วตั้งวงอแขน ระดับสายตาด้านซ้าย ลักคอซ้ายเอียงซ้าย และกตไหล่ขวา
40	หม่ปักดิน เงินสุวรรณ	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. ก้าวเท้าขวา มือซ้ายตั้งวงกลางอแขนข้าง ลำตัว มือขวาจับปรกข้างระดับศีรษะ เอียง ศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย 2. วางสันเท้าขวาด้านหน้า ย่อตัวลง มือซ้าย ม้วนมือเป็นจับหงายแขนตั้งระดับไหล่ข้าง ลำตัว มือขวาม้วนจับออกเป็นตั้งวงบน เอียง ศีรษะขวาและกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
41	พันธุ์มาลา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า ระดับอก มือขวาจับคว่ำข้างมือซ้าย เอียง ศีรษะขวาและกตไหล่ขวา 2. วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้า ย่อตัวลง มือซ้าย จับหงายส่งหลัง มือขวาม้วนจับออกเป็นตั้งวง ด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย
42	สวมนวมคอ	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าซ้าย มือทั้งสองจับคว่ำวางที่กรองคอ ด้านข้างตรงไหล่ลูบลงมาตามกรองคอ ลักคอ ซ้าย เอียงซ้าย และกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
43	ปักคูน	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าขวาเฉียงออกด้านข้าง มือซ้ายแบมือ หงายระดับหน้าท้องด้านหน้า มือขวาจับคว่ำ วางบนฝ่ามือซ้าย ลักคอขวา เอียงขวา และกด ไหล่ซ้าย
44	ปักคูน	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าซ้ายเฉียงออกด้านข้าง มือซ้ายแบมือ หงายระดับหน้าท้องด้านหน้าเช่นเดิม มือขวา จับคว่ำวางบนฝ่ามือซ้าย ยกจับวางลงที่มือ ซ้าย 1 ครั้ง ลักคอซ้ายเอียงซ้าย และกดไหล่ ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
45	หนูนเส้นไหม	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายแบมือหงายระดับหน้าท้องด้านหน้าเช่นเดิม มือขวาสอดจีบเป็นจีบหงายระดับด้านล่างมือซ้ายแล้วปล่อยจีบมือซ้ายคลายออกไปด้านหน้า เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย
46	สะอึ้งไหว ห้อยเปียง	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวา ก้าวหน้าเท้าซ้าย หันเฉียงด้านขวา มือซ้ายจีบคว่ำวงจีบระดับไหล่ตรงสะอึ้ง มือขวาจีบหงายอยู่ระดับอกด้านซ้ายแล้วสะบัดจีบลดระดับลงมาตามสะอึ้ง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
47	เฉียงอังกษา	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ 1. ถอนเท้าขวา มือซ้ายจับหงายมีด้านหน้า ระดับอกใกล้กับมือขวา มือขวาตั้งวงข้างหน้า ระดับอก เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา 2. ก้าวหน้าเท้าซ้าย มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาม้วนมือจับหงายอยู่ระดับไหล่ เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันกลับมาทางด้านหน้า
48	เฉียงอังกษา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงกลางงอแขนข้างลำตัว เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา ในคำร้อง “เฉียง”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
49	เฉียงอังสา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 2. เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวงล่างระดับชายพกด้านซ้าย มือขวาจับปรกข้าง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย ในคำร้อง “อัง”
50	เฉียงอังสา	3. เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายม้วนมือเป็นจับหงายระดับวงล่าง มือขวาคลายจับออกเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา ในคำร้อง “สา”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
51	สะอึ้งไหว ห้อยเป็ยง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงกลางงอแขน ข้างลำตัว มือขวาจับปรกข้าง เอียงศีรษะขวา และกตไหล่ขวา ในคำร้อง “สะอึ้งไหว”
52	สะอึ้งไหว ห้อยเป็ยง	2. เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายจับปรกข้าง มือขวาตั้งวงล่างระดับชายพก เอียงศีรษะขวา และกตไหล่ขวา ในคำร้อง “ห้อย” 3. เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายคลายจับออกเป็นตั้งวงบน มือขวาม้วนมือเป็นจับหงายระดับวงล่าง เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย ในคำร้อง “เป็ยง”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
53	เฉียงอังกา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงด้านหน้า ระดับอก มือขวาจับคว่ำข้างมือซ้าย เอียง ศีรษะขวาและกตไหล่ขวา 2. วางส้นเท้าซ้ายด้านหน้า ย่อตัวลง มือซ้าย จับส่งหลัง มือขวาม้วนจับออกเป็นตั้งวง ด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย
54	ทองพระกร	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงอแนระดับ วงกลาง มือขวาแบ่มือหงายอยู่ด้านล่างมือ ซ้ายระดับข้อมือ ลักคอขวา เอียงขวา และกตไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
55	จิ้งนาง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายแบมือหงายอยู่ระดับกลางอก มือขวาตั้งวงแขนตั้งทอดแขนลงข้างลำตัว ลักคอซ้าย เอียงซ้าย และกดไหล่ขวา
56	จิ้งนาง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้าเช่นเดิม มือซ้ายตั้งวงแขนตั้งทอดแขนลงข้างลำตัว มือขวาแบมือหงายอยู่ระดับกลางอก ลักคอขวา เอียงขวา และกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
57	ต่างลง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ฉายเท้าขวาเฉียงออกด้านข้าง มือซ้ายแบมือ หายมือด้านหน้าระดับท้อง มือขวาจับคว่ำ วางด้านบนมือซ้ายแล้วกดปลายนิ้วลง เล็กน้อย ลักคอขวา เอียงขวา และกดไหล่ซ้าย
58	ยา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาวางหลัง ฉายเท้าซ้ายเฉียงออกด้านข้าง มือซ้ายพลิกมือตั้งวงด้านหน้าระดับกลางท้อง มือขวาม้วนมือเป็นจีบหายใจขั้วมือซ้าย ลักคอซ้าย เอียงซ้ายและกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
59	อร่ามตา	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองจับหักข้อมือลง แยกมือออกจากกันด้านหน้าอยู่ระดับหางตา เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย
60	มงกุฎแก้ว	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. เท้าขวาก้าวหน้า มือทั้งสองจับคว่ำระดับวงกลาง งอแขนข้างลำตัว เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้ายในคำร้อง “มงกุฎ” 2. กระดกเท้าซ้าย มือทั้งสองสอดจีบขึ้นตั้งวง หงายท้องแขนงอศอกระดับศีรษะ เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา ในคำร้อง “แก้ว” <u>หมายเหตุ</u> ท่าพรหมสี่หน้า

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
61	แวงวิไล	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาจับคว่าด้านหน้าระดับสายตา แล้วคลายจับออกไปด้านข้าง เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันกลับมาทางด้านซ้าย
62	แวงวิไล	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายจับคว่าด้านหน้าระดับสายตา แล้วคลายจับออกไปด้านข้าง มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หมุนตัวลงด้านหลังเพื่อหันกลับมาทางด้านซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
63	อร่ามตา มงกุฎแก้ว	หันด้านหลัง และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงด้านหน้าระดับอก มือขวาจับคว่ำข้างมือซ้าย เอียงศีรษะซ้าย และกดไหล่ซ้าย
64	แหววิไล	หันด้านหน้า เอียงไปด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายวางบนเตียง เท้าขวาขึ้นวางใกล้เท้าซ้าย นั่งคลุกเข่าแล้วนั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปด้านขวา มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวาคลายจีบออกเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
65	งามองค์	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. นั่งพับเพียบหันปลายเท้าไปด้านขวา มือทั้งสองใช้ฝ่ามือลูบลำตัวขึ้นมาด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย 2. นั่งพับเพียบเช่นเดิม มือทั้งสองค่อยๆ จีบหงาย งอแขนคู้กันด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา
66	งามพัคตร์	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งพับเพียบเช่นเดิม มือทั้งสองคลายจีบออก มือซ้ายวางฝ่ามือไว้บนเตียงข้างลำตัว มือขวาวางฝ่ามือไว้บนหน้าขาซ้าย เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา

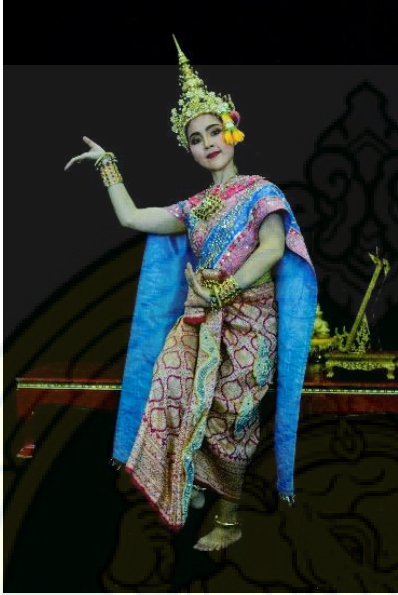

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
67	งามงอน	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1.นั่งพับเพียบเช่นเดิม มือซ้ายตั้งวง งอแขน ด้านหน้าระดับวงล่าง มือขวาตั้งวงแหงปลาย นิ้วลงด้านล่าง หงายมือขึ้นใกล้มือซ้าย เอียง ศีรษะขวาและกตไหล่ขวา ในคำร้อง “งาม”
68	งามงอน	2. นั่งพับเพียบเช่นเดิม มือซ้ายตั้งวงล่าง มือ ขวาแหงมือออกเป็นตั้งวง ตั้งแขน กตมือต่ำลง ข้างลำตัว เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หัน หน้าเฉียงสายตามองกระจก

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
69	อรชร	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. นั่งคลุกเข้าเปิดสันเท้า มือทั้งสองจับล่อแก้ว หงายจับคู่กันระดับวงล่าง เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา ในคำร้อง “อร” หันหน้ามองกระຈก
70	อรชร	2. นั่งคลุกเข้าเช่นเดิม มือซ้ายปล่อยจับเป็นตั้งวงล่าง มือขวาปล่อยจับออกเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย หันหน้าเฉียงสายตามองกระຈก ในคำร้อง “ชร”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
71	งามเข้ายวน	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งคลุกเข้าเปิดสันเท้า มือทั้งสองใช้ฝ่ามือถูกัน ระดับอก เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา สายตามองกระจก
72	-เอิ้น-	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ นั่งคลุกเข้าเปิดสันเท้า มือทั้งสองใช้ฝ่ามือถูกัน ระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย สายตาเฉียงมองกระจก

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
73	ชวณหง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ นั่งคลุกเข่าเช่นเดิม มือซ้ายจับหงาย งอแขน ด้านหน้าระดับอก มือขวาตั้งวงงอแขน ด้านหน้าใกล้มือซ้าย ลักคอซ้าย เอียงซ้าย ขวาและกตไหล่ขวา
74	ไหล	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ นั่งคลุกเข่าเช่นเดิม มือซ้ายจับส่งหลัง มือขวา จับล่อแก้วม้วนมือออกเป็นตั้งวงด้านหน้า งอแขนระดับอก เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
75	หมายรถเสน	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ลูกลงจากเตียง วิ่งชอยเท้ามาด้านหน้า ก้าวหน้าเท้าขวา มือซ้ายจับหงายข้างชายพก ด้านขวา มือขวาเท้าสะเอว เอียงศีรษะขวา และกตไหล่ขวา
76	ตระเวน	หันเฉียงด้านซ้ายปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวงหงายท้องแขน งอแขนข้างลำตัวระดับวงกลาง มือขวาตั้งวง ล่าง เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย จากนั้น หมุนตัวผ่านมาทางด้านหน้าแล้วหันไป ด้านขวา <u>หมายเหตุ</u> ท่านางนอน

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
77	มา	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ ก้าวหน้าเท้าซ้าย ยกเท้าขวา มือขวาจับศอกข้างอแขนด้านข้างลำตัวแล้วสอดมือจับขึ้นระดับวงบน คลายมือจับออก มือซ้ายพลิกมือเป็นตั้งวงล่าง เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา จากนั้นค่อยๆ หมุนตัวมาด้านหน้า
78	จากแดนไกล	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. ซอยเท้าหันเฉียงด้านซ้าย มือทั้งสองจับศอกคู่กัน ระดับวงล่าง เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
79	จากแดนไกล	2. ยกเท้าขวาแล้วแตะเท้าด้วยจมูกเท้าเหยียดขาตั้งออกไปด้านข้าง ยึดตัวขึ้น มือทั้งสองจีบคลายจีบออกเป็นตั้งวงคู่กันและวาดมือทั้งสองลง ตะแคงมือ กดมมือต่ำลงด้านข้างท่าแหวก เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา
80	เข้าร่วม	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายจีบหงายระดับวงล่าง มือขวาหีบจีบข้างลำตัว แล้วปล่อยเป็นตั้งวงล่างด้านหน้ามือซ้าย เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย ในคำร้อง “เข้า” และกลับเอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา ในคำร้อง “ร่วม”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
81	ใจ	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวาลงด้านหลัง เท้าซ้ายเปิดจมูกเท้า เหลื่อมหน้าเท้าขวา มือทั้งสองวางฝ่ามือไว้ ระดับอกด้านซ้าย ในลักษณะมือซ้ายทับมือ ขวา เอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย
82	ร่วมห้อง	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองกำ มือหงายโดยปล่อยนิ้วชี้ด้านหน้าคู่กัน แล้ว พลิกคว่ำดึงมือทั้งสองเข้าหากัน เอียงศีรษะ ขวาและกตไหล่ขวา ในคำร้อง “ร่วม” และ กลับเอียงศีรษะซ้ายและกตไหล่ซ้าย ในคำร้อง “ห้อง” จากนั้นหมุนตัวผ่านมาจากด้านหน้า แล้วหันไปด้านขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
83	-เอื้อน-	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวข้าง มือทั้งสองคลายมือออกตั้งวง หงายแล้ววาดมือลงมาเป็นตั้งวงล่าง เอียง ศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย จากนั้นหมุนตัว ผ่านมาทางด้านหลังแล้วหันไปหมุนตัวมา ด้านหน้า
84	ครอง	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียง เท้าซ้ายวางเหลื่อมเท้าขวา เล็กน้อย มือทั้งสองจับคว่าด้านหน้าระดับอก เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
85	สัมพันธ์	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือทั้งสองหงายมือคลาย จีบออก มือซ้ายตั้งวงกลาง แขนตั้งข้างลำตัว มือขวาตั้งวงบน เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ ซ้าย
86	ครึ่งได้ฤกษ์	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือซ้ายวางมือที่หน้าขา ขวา มือขวาจีบคว่ำด้านหน้าระดับสายตาแล้ว คลายจีบออกไปด้านข้าง เอียงศีรษะซ้ายและ กดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
87	เบิกยาม -เอื่อน-	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือซ้ายแบมือหันฝ่ามือ ออกด้านหน้า ค่อยๆ ดันมือออกไปด้านข้าง โดยกดปลายมือลงเล็กน้อย มือขวาวางมือที่ หน้าขาซ้าย เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา จากนั้นค่อยๆ ยืน
88	ตามดีถี	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ซอຍเท้าซ้ายออกมาด้านหน้า มือซ้ายจับคว่ำ แล้วม้วนจับออกเป็นตั้งวงกลางแขนตั้งข้าง ลำตัว มือขวาทำวสะเอว เอียงศีรษะซ้ายและ กดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
89	เปรมปรีดิ์	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ 1. ถอนเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงกลาง งอแขนข้างลำตัว มือขวาจับหงาย ระดับวงกลาง งอแขนข้างลำตัว เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย 2. เท้าซ้ายก้าวหน้า ขยับเท้าขึ้นมาด้านหน้า มือซ้ายซ้อนมือเป็นจับหงายระดับวงกลาง แขนตั้งข้างลำตัว มือขวาคลายจับออกเป็นตั้งวงกลาง แขนตั้งข้างลำตัว เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา
90	สมหวัง	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองแบมือประสานมือกันระดับอก โดยมือซ้ายทับมือขวา เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย จากนั้นค่อยๆ หมุนตัวหันมาด้านหน้า <u>หมายเหตุ</u> ท่ารัก

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
91	ดั่งไผ่ผืน	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวง หงายท้องแขน งอแขนข้างลำตัวระดับวงกลาง มือขวาตั้งวงล่าง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ ซ้าย <u>หมายเหตุ</u> ทำนางนอน
92	จิ่งลีลาศ	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ 1. ถอนเท้าขวา มือซ้ายจับคว่ำระดับวงล่าง มือขวาตั้งวงหงายระดับวงกลางแล้ว เอียง ศีรษะขวาและกดไหล่ขวา 2. เท้าซ้ายก้าวหน้า ขยับเท้าหมุนตัวผ่าน ด้านหน้า หันมาด้านขวา มือซ้ายพลิกจับหงาย ระดับวงล่าง มือขวาตั้งมือขึ้นเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย <u>หมายเหตุ</u> ทำสอดสร้อย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
93	วาดกร	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายจับหงายแขนตั้งส่ง จับไปด้านหลัง มือขวาจับคว่ำแล้วพลิกมือจับ หงายแขนตั้งด้านหน้า เอียงศีรษะขวาและกด ไหล่ขวา ค่อยๆ หมุนตัวมาด้านหน้า
94	จรจรัล	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ 1. ฉายเท้าขวาเฉียงออกไปด้านข้าง มือซ้าย จับปรกข้าง มือขวาจับหงายแขนตั้งข้างลำตัว กดมือน้อย เล็กน้อย ลักคอซ้าย เอียงซ้าย และ กดไหล่ขวา ในคำร้อง “จร”

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
95	จรจรัล	2. เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายม้วนจีบออกเป็นตั้งวงบน มือขวาจีบหงายแขนตึง ส่งจีบไปด้านหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย ในคำร้อง “จรัล”
96	ผาย	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า ขยับเท้าไปด้านขวา มือซ้ายจีบคว่ำแล้วม้วนมือออกเป็นตั้งวงหงาย ท้องแขน งอแขนระดับวงกลางข้างลำตัว มือขวาตั้งวงหงาย งอแขนและพลิกมือตั้งวงขึ้น เป็นตั้งวงกลางแขนตึงข้างลำตัว ลักคอซ้าย เอียงซ้าย และกดไหล่ขวา กลับลักคอขวา เอียงขวา และกดไหล่ซ้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
97	ฉิ่ง	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า ขยับเท้าไปด้านซ้าย มือซ้าย พลิกมือตั้งวงขึ้นมาเป็นตั้งวงล่าง มือขวาหงายมือตั้งวงหงายท้องแขน งอแขนระดับวงกลาง ข้างลำตัว ลักคอซ้าย เอียงซ้าย และกตไหล่ขวา
98	ฉิ่ง	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายจับเข้าหาศีรษะระดับเหนือศีรษะ มือขวาตั้งวงเหนือศีรษะ เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
99	พิธี -เอือน-	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายคลายจีบออกเป็นตั้งวงเหนือศีรษะ มือขวาม้วนมือจีบเข้าหาศีรษะ ระดับเหนือศีรษะ เอียงศีรษะและกตไหล่ซ้าย จากนั้นยึดยุบ ในทำนอง “เอือน” จากนั้นวิ่งซอยเท้า หมุนตัวผ่านมาทางด้านหลังแล้วหันไปหมุนตัวมาด้านหน้า มือทั้งสองลดระดับมือลง มือขวาสอดจีบลงเข้าหามือซ้าย
100	ศรีมิ่งคล	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ก้าวหน้าเท้าขวา กระดกเท้าซ้าย มือซ้ายม้วนมือจีบปรกข้าง มือขวากลายจีบออกเป็นตั้งวงกลางอแขนข้างลำตัว เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา

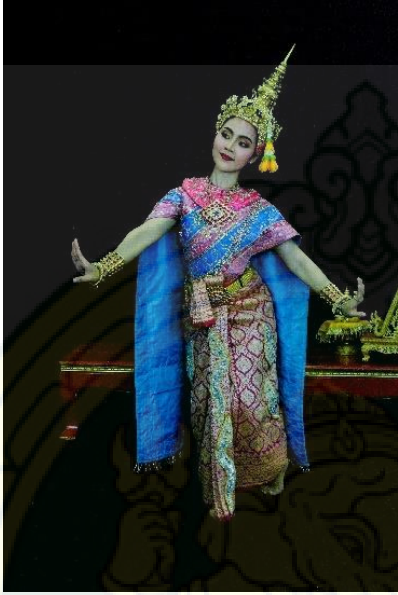

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
101	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายปล่อยจีบเป็นตั้งวง กลาง งอแขนข้างลำตัว มือขวาจีบปรกข้าง ลักคอซ้าย เอียงซ้าย และกดไหล่ขวา
102	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายม้วนจีบเป็นจีบปรก ข้าง มือขวาจีบหงาย แขนตั้งส่งจีบไปด้านหลัง ลักคอขวา เอียงขวา และกดไหล่ซ้าย * ทำสลับกัน ท่าที่ 104 และ 105 สลับกัน 5 ครั้ง ในจังหวะซ้ำ 2 เร้ว 2 และซ้ำ 1

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
103	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือซ้ายตั้งวงกลาง งอแขนข้างลำตัว มือขวาจับปรกข้าง เอียงศีรษะและกตไหล่ซ้าย ยึดยุบ จากนั้นวิ่งซอยเท้า หมุนตัวผ่านมาทางด้านหลังแล้วหันไปหมุนตัวมาด้านหน้าพร้อมกับมือทั้งสองดึงมือเข้าหากันด้านหน้า
104	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียง เท้าขวาวางเหลื่อมเท้าซ้ายเล็กน้อย มือทั้งสองวางฝ่ามือไว้ที่เตียง หันหน้าสองกระจก เอียงศีรษะขวาและกตไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
105	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือทั้งสองใช้ฝ่ามือวางไว้ที่แก้มทั้งสองข้าง แล้วทำท่าในลักษณะของการผัดหน้า ลักคอกซ้าย เอียงซ้าย และกตไหล่ขวา กลับลักคอกขวาเอียงขวา และกตไหล่ซ้าย
106	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือซ้ายตั้งวงกลางอแขนด้านหน้า มือขวาใช้ฝ่ามือลูบแขนด้านบนแขน ในลักษณะการลูบขึ้น ลูบลงใต้ท้องแขน ใช้ฝ่ามือรองใต้ข้อมือ ลักคอกขวา เอียงขวา และกตไหล่ซ้าย และลักคอกซ้าย เอียงซ้าย และกตไหล่ขวาสลับกันตามจังหวะ

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
107	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ นั่งบนเตียงเช่นเดิม มือขวาตั้งวงกลางงอแขนด้านหน้า มือซ้ายใช้ฝ่ามือลูบแขนด้านบนแขน ในลักษณะการลูบขึ้น ลูบลงใต้ท้องแขนใช้ฝ่ามือรองใต้ข้อมือ ลักคอกซ้าย เอียงซ้าย และกดไหล่ขวา และลักคอกขวา เอียงขวา และกดไหล่ซ้ายสลับกันตามจังหวะ
108	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ลุกขึ้นจากเตียง เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวง หายท้องแขน งอแขนข้างลำตัวระดับวงกลาง มือขวาตั้งวงล่าง เอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย จากนั้นวิ่งซอยเท้าขึ้นมาด้านหน้า <u>หมายเหตุ</u> ทำนางนอน

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
109	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านขวา และปฏิบัติดังนี้ ก้าวหน้าเท้าซ้าย กระทบหลังเท้าขวา มือซ้ายตั้งวง ตะแคงมือหันปลายมือหันเฉียงไปด้านซ้าย อยู่ระดับศีรษะด้านหน้า มือขวาจับส่งหลัง เอียงศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย
110	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายเช่นเดิม เท้าขวาวางหลัง มือซ้ายกอดมือลง จับคว่ำไขว้มือไปด้านขวา ระดับหน้ามือขวาจับส่งหลัง ลักคอซ้าย เอียงซ้ายและกอดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
111	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวหน้า มือทั้งสองตั้งวงกลมมือต่ำลง มือซ้ายงอแขนเล็กน้อย มือขวาตั้งแขน เอียง ศีรษะซ้ายและกอดไหล่ซ้าย
112	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือทั้งสองตั้งวงกลมมือต่ำลง ข้างลำตัว มือซ้ายตั้งแขน มือขวางอแขน เล็กน้อย เอียงศีรษะขวาและกอดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
113	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าขวาก้าวหน้า มือทั้งสองตั้งวงกลาง งอแขนซ้ายและขวาสลับกันตามจังหวะ ลักคอก ขวา เอียงขวาและกดไหลซ้าย กลับลักคอกซ้าย เอียงซ้าย และกดไหลขวา สลับกันตามจังหวะ
114	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ เท้าทั้งสองประสมเท้าชิดคู่กัน มือทั้งสองตั้งวง กลาง งอแขนข้างลำตัว ศีรษะตรงในจังหวะ สุดท้าย

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
115	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันด้านหน้า และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวา เท้าซ้ายก้าวหน้า และประสมเท้า มือซ้ายแบ่มือวางฝ่ามืออยู่ระดับกลางอก มือขวาหีบจับคว่ำ แขนตั้งอยู่ระดับวงกลาง ข้างลำตัว เอียงศีรษะและกอดไหล่ขวากลับมา ด้านหน้าศีรษะตรง ยึดยุบ จากนั้นวิ่งซอยเท้าทางด้านซ้ายหมุนตัวผ่านมาทางด้านหลัง มือขวาจับสไบแล้วหันไปหมุนตัวมาด้านหน้า
116	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายหีบหงายแขนตั้ง ส่งจับไปด้านหลัง มือขวาจับจับสไบแล้วจับหงายไขว้มืออยู่ด้านนอกซ้าย เอียงศีรษะขวา และกอดไหล่ขวา

ที่	เพลง ภาพท่ารำ	วิธีปฏิบัติ
117	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ถอนเท้าขวา เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายจับคว่ำ แล้วจับหงายระดับบงล่างอยู่ด้านข้างลำตัว มือขวาตั้งวงหงายมือและพลิกขึ้นเป็นตั้งวงบน เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา กลับเอียงศีรษะซ้ายและกดไหล่ซ้าย หมายเหตุ ท่าสอดสร้อย แต่มือจับหงายอยู่ด้านข้าง
118	- ปี่พาทย์ทำเพลงเดินตะลุง -	หันเฉียงด้านซ้าย และปฏิบัติดังนี้ ชอยเท้า มือซ้ายปล่อยจับเป็นตั้งวงบน มือขวาหยิบจับคว่ำแล้วจับหงายระดับบงล่างอยู่ด้านข้างลำตัว เอียงศีรษะขวาและกดไหล่ขวา จากนั้นสอดสร้อยสลับมือกันตามจังหวะ วิ่งชอยเท้าเข้าเวที่ด้านซ้าย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมีรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ผู้วิจัยศึกษาจากบทละครเรื่องรถเสน เป็นการแสดงนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ มีบทสรุปและข้อเสนอแนะ ดังนี้

บทสรุป

1. ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการสร้างสรรค์ นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมีรีแต่งองค์ทรงเครื่อง จากการศึกษาประวัติความเป็นมาละครชาตรี ละครนอก เรื่องรถเสน ของกรมศิลปากรนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร แนวคิดในการกำหนดรูปแบบ อยู่ในจารีตประเพณีการลงทรงแต่งตัวของตัวนางกษัตริย์ โดยการผสมผสานระหว่างกระบวนการจำลองละครชาตรีและละครนอก ได้ผลการศึกษา ดังนี้

บทละครเรื่องรถเสน ของกรมศิลปากรเมื่อปี พ.ศ. 2500 ณ โรงละครศิลปากร กรุงเทพมหานคร แบ่งการแสดงออกเป็น 7 ฉาก ได้แก่ ฉากที่ 1 กุฎารนคร ฉากที่ 2 ภายในอุโมงค์ใหญ่ ฉากที่ 3 สนามชนไก่ ฉากที่ 4 ตำนานนางสนธิ ฉากที่ 5 ป่าไถล้อาศรม ฉากที่ 6 เมืองคชบุรี และฉากที่ 7 ป่าสูง ผู้วิจัยสนใจในการแสดงฉากที่ 6 เมืองคชบุรี กล่าวถึงรถเสนมาถึงเมืองคชบุรี และนางเมรีผู้ครองนคร ได้ทราบความในสาส์นที่มารดาส่งมา ก็ได้ต้อนรับรถเสนด้วยดีและได้จัดการอภิเษกสมรสระหว่างเมรีกับรถเสน สำหรับการแสดงฉากพิธีอภิเษกนี้เป็นตอนสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงขนบนิยมของการแสดงละครโดยเฉพาะการจำลองทรงเครื่องก่อนประกอบพิธีที่สำคัญของพระมหากษัตริย์และเจ้านาย

ละครชาตรี เป็นละครราชชนิดแรกๆที่จัดว่าเป็นละครเก่าแก่ แบบดั้งเดิมยังไม่ประณีต ในสมัยโบราณละครชาตรีเป็นที่นิยมแพร่หลายทางภาคใต้ของไทย เรื่องที่แสดงคงจะนิยมเรื่องพระสุธนนางมโนห์รา จึงเรียกการแสดงประเภทนี้ว่า "โนห์ราชาตรี" ปัจจุบันนิยมเล่นในภาคกลาง ละครชาตรี เป็นต้นเค้าของละครนอก ละครใน และละครรำ ที่ปรับปรุงขึ้นในรัชกาลที่ 5 เช่น ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครเสภา ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีผู้คิดนำเอาละครชาตรีกับละครนอกมาผสมกัน เรียกว่า "ละครชาตรีเข้าเครื่อง" หรือ "ละครชาตรีเครื่องใหญ่" การแสดงแบบนี้บางทีก็มีฉากแบบละครนอก แต่บางครั้งก็ไม่มีฉากอย่างละครชาตรี ดนตรีที่ใช้ประกอบก็ใช้แบบผสม คือใช้เครื่องดนตรีของละครชาตรีผสมวงปี่พาทย์ของละครนอกการแสดงเริ่มด้วยการรำชัตชาตรี แล้วลงโรง จับเรื่องด้วย "เพลงวา" แบบละครนอก ส่วนเพลง และวิธีการแสดงก็ใช้ทั้งละครชาตรี และละครนอกปนกัน การแสดงแบบนี้ยังเป็นที่นิยมมาถึงปัจจุบัน และนิยมมาแสดงเป็นละครแก้บนตามสถานที่ต่างๆ

ละครนอก เป็นละครที่ดัดแปลงมาจากละครโนราห์-ชาตรี ละครนอกแต่เดิมนั้นผู้แสดงเป็นชายล้วน มีผู้แสดงมากกว่า 3 ตัว ไม่มีฉากประกอบ นิยมเล่นตามชนบท เรื่องที่นิยมเล่นมีมากมาย ล้วนแต่เป็นเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ละครนอกเป็นละครพื้นเมือง ชาวเมืองเล่นกันนอกพระราชฐาน การแสดงดำเนินเรื่องรวดเร็ว มีโลดโผน ตลกขบขัน ในบางครั้งก็จะติดหยาบโหลง ตัวแสดงที่เป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ อาจจะเล่นตลกคลุกคลีกับพวกเสนาข้าราชการได้ ใช้ถ้อยคำตลาดอาจจะทิ้งขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีเสียบ้างในบางตอนเพื่อความสนุกสนาน ละครนอกเริ่มมีผู้หญิงเล่นกันในสมัยรัชกาลที่ 4 จนมาถึงปัจจุบัน ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นส่วนมาก บทประพันธ์เรื่องรถเสนกรรมศิลปากรได้นำมาแสดงเป็นละครนอก ทำให้นางเมรีเป็นที่รู้จักในบทบาทนางเอกปนนางตลาด ผู้ชมจะจดจำบทบาทของนางเมรีในบท “เมรีขี่เมา”

ผู้วิจัยได้เลือกตัวแสดงที่เป็นนางเอกที่มีบทบาท สำคัญในการดำเนินเรื่องและมีบุคลิกลักษณะที่ตรงตามลักษณะของกุลสตรี และมีความเข้มแข็งตามลักษณะนางสนมมารดาที่เลี้ยงมาและต้องการสืบทอดการแสดงที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีการลงทรงของกษัตริย์ก่อนจะร่วมพิธีสำคัญ จึงได้สร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่องขึ้น

2. ผลการสร้างสรรค์การแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง

เกิดจากการนำแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการสร้างสรรค์การแสดงด้านนาฏศิลป์ไทย มากำหนดรูปแบบและดำเนินการสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง เพื่อให้เกิดผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง มีลักษณะสำคัญดังนี้

2.1 รูปแบบการแสดง

2.1.1 การคัดเลือกผู้แสดง

ผู้แสดงเป็นเมรีต้องมีใบหน้าที่สวยงาม ในลักษณะใบหน้ารูปไข่ หรือ กลมก็ได้ ทุกส่วนของใบหน้ารับกันดี ลำคอจะต้องมีช่วงคอดยาว หัวไหล่จะต้องผึ่งผาย หลังไม่โก่ง แขนไม่สั้นหรือยาวจนเกินไป มีสัดส่วนที่รับกับลำตัว ขาทั้งสองไม่คดโก่ง ทั้งนี้ผู้แสดงเป็นเมรีจะต้องเป็นผู้ที่ทำได้ ง่ายคล่องแคล่ว มีปฏิภาณไหวพริบ

2.1.2 การกำหนดโครงสร้างของการแสดง นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ลำดับขั้นตอนในการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดี สาสนศรี” ผู้แสดง รำออกด้านหน้าเวที ด้วยเพลงรัวชาตรี ช่วงที่ 2 “จรลีลงทรง งามอนงค์ดุษฎี” ผู้แสดง รำตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลงชาตรีแปลงและเพลงร้ายชาตรี 2 ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่วิถีศรี มงคล” ผู้แสดงรำเพลงช้าแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง

2.1.3 เพลงที่ใช้สำหรับการแสดง เพลงที่ใช้พิจารณาให้มีความเหมาะสมกับลักษณะตัวแสดง และการรำทั้ง 3 ช่วง คือ “การรำออก” ใช้เพลงรัวชาตรี แสดงถึงความเข้มแข็ง ความคล่องแคล่วของนางเมรี “การรำตีบทตามคำร้อง” ตามบทประพันธ์ที่ แต่งขึ้นใหม่

เป็นการแสดงถึงการอาบน้ำ ประทินเครื่องหอม การแต่งองค์ทรงเครื่อง ใช้เพลงชาตรีแปลง เพลงร่ายชาตรี 2 เพลงซ้ำแปลงรูปและการรำเข้า ด้วยเพลงเดินตะลุง

2.1.4 ดนตรีประกอบการแสดง ดนตรีที่ใช้เป็นวงชาตรีผสม ระหว่างวงชาตรีกับวงปี่พาทย์ไม้นวม เครื่องดนตรี ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้ม ฆ้องวงใหญ่ ฆ้องวงเล็ก ฉิ่ง ฉาบ กระจับปี่ กลองชาตรี (กลองตุ๊ก) และโหม

2.1.5 การแต่งกายและศีรษะ เครื่องแต่งกายเป็นลักษณะแต่งกายแบบยืนเครื่องตามรูปแบบของละครชาตรี สวมเทริดปล่อยผม นุ่งผ้ายกปักกลายนาคินทร์ ห่มสไบสองชาย บังบอกถึงลักษณะของนางยักษ์

2.1.6 อุปกรณ์การแสดง ตั้งประกอบอยู่ในฉากตั้งแต่เริ่มการแสดง พิจารณาตามบทร้องที่แต่งขึ้นเป็นหลักและจารีตขนบนิยมตามพระราชประเพณี ได้แก่ เติง ใช้เพื่อนั่งรำในการทรงสุคนธ์หรือเครื่องหอม รวมทั้งใช้เป็นที่ยึดวางพานพระสำอางและกระจกส่องหน้าหรือคั่นฉ่องพานพระสำอาง ใช้จัดวางอุปกรณ์ในการทรงสุคนธ์ ทั้งขวดน้ำหอม ผอบ แป้ง และโถกระแจ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการรำ กระจกส่องหน้าหรือคั่นฉ่อง

2.1.7 ท่ารำที่ใช้ในการแสดง นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่องใช้ท่ารำนานาฏศิลป์ไทยมาเป็นหลักในการคิด มีการผสมผสานกระบวนรำชุดท่าแบบละครชาตรี และการตีบทแบบละครนอก กระบวนท่ารำตามจารีตการแสดงรำลงสรอง ได้แก่ 1) ขั้นตอนการลงสรอง 2) ขั้นตอนการทรงสุคนธ์ 3) ขั้นตอนการทรงเครื่อง โครงสร้างและรูปแบบการแสดงประกอบด้วย ช่วงที่ 1 “เปรมปรีดี สาส์นศรี” ผู้แสดง รำออกด้านหน้าเวที ด้วยเพลงร่ายชาตรี ช่วงที่ 2 “จรลีลงสรองามอนงค์จ้อปสร” ผู้แสดงรำตีบทตามคำร้องประกอบทำนองเพลงชาตรีแปลง และเพลงร่ายชาตรี 2 ช่วงที่ 3 “กรายกร สู่พิธิศรีมงคล” ผู้แสดงรำเพลงซ้ำแปลงรูป และเพลงเดินตะลุง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ประดิษฐ์ท่ารำตามบทบาทของตัวละคร สอดคล้องกับเหตุการณ์ เรื่องราวตามบท ตามลักษณะบุคลิกเฉพาะของตัวละคร สอดคล้องกับการเตรียมตนเพื่อเข้าพิธีอภิเษก กระบวนท่ารำตีบทตามบทร้อง สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนตามจารีตประเพณีการลงสรองของกษัตริย์ มาถ่ายทอดผ่านกระบวนท่ารำแต่งองค์ทรงเครื่อง เพื่อแสดงถึงสุนทรียศาสตร์ด้านการแสดงที่มีความงดงาม ของนางเมรี ในการแสดง ละครเรื่องรถเสนจะทำการแต่งองค์ทรงเครื่องเพื่อเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับรถเสน

ข้อเสนอแนะ

1. นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง เป็นการแสดงที่มีความงดงามทั้งในเรื่องของกระบวนท่ารำ เครื่องแต่งกาย ความไพเราะของเพลงร้อง ซึ่งมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์

2. การสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์การแสดงในชุดอื่นที่ใช้เพลงชาตรีประกอบการแสดงสำหรับตัวละครอื่น

บรรณานุกรม

- โกเมศ จงเจริญ. (2555). **ดนตรีประกอบการแสดง “ละครชาตรี” กรณีศึกษาคณะครุทงใบ เรืองนนท์.** ปรินญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชามานุษยวิทยาวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ขวัญใจ คงถาวร. (2557). **นาฏยประดิษฐ์ ชุด รำลงสรงโทนสุหรานาง.** กรุงเทพฯ : คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- ฉันทนา เอี่ยมสกุล. (2554). **ศิลปะการออกแบบท่ารำ (นาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์).** กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (ม.ป.ป.). **รวมปาฐกถางานอยุธยา 200 ปี.** พระนคร : พระจันทร์.
- นันทวัน สังขะวร. (2562). **นางตลาด : เพศสภาพในตัวละครนอกและกระบวนการกลายเป็นศิลปินแห่งชาติ.** ปรินญาปรัชญาดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เบ็ญจมาศ คำอ่อน. (2549). **ละครชาตรีในอำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.** ปรินญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- ปิ่นเกศ วัชรปาณ. (2559). **การสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์.** ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี. อุดรธานี.
- พระครูวัชรสุวรรณทรและคณะ. (2563). **การศึกษาเปรียบเทียบละครชาตรีเมืองเพชรและละครชาตรีกรมศิลปากร.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี.
- พัชรินทร์ จันทร์ดัด. (2552). **บทบาทและลีลาทำรำนางเมรีในละครนอก เรื่องรถเสน.** ปรินญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ
- พัฒน์ พร้อมสมบัติ. (2548). **พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายปัญญา นิตยสุวรรณ ณ ฌาปนสถาน วัดมกุฎกษัตริยาราม วันที่ 31 ตุลาคม 2548.** กรุงเทพฯ : ไอเดียสแควร์.

พุทธเลิศหล้านภาลัย,พระบาทสมเด็จพระ. (2546). **บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง**. พระนคร : โรงพิมพ์
 โสภณพิพิธธรรมานการ, 2472. (พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงพิมพ์อุทิศถวาย
 สอนองพระคุณสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ในงาน
 พระเมรุท้องสนามหลวง ปีมะเส็ง พ.ศ.2472)

ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2545). **วิเคราะห์รูปแบบความเป็นครูสู่กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของ
 ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย ครูเฉลย ศุขะวณิช**. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.

มาลินี แทนบุญ และสาทิติ แทนบุญ. (2564). **การสร้างสรรคการสดงชุด เริงฤทัยกษิณีแห่งตึก**.
 กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

รจนา พวงประยงค์. (2563) .สัมภาษณ์. 9 ตุลาคม 2563

วรรณพินี สุขสม. (2545) **ลงสรงโทน : กระบวนทำรำในการแสดงละครในเรื่องอิเหนา**.

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ

ศิลปการ,กรม. (2500). **บทละคร เรื่อง รดเสน**. พระนคร : ศิวพร.

———. (2547). **ชุมนุมเรื่องพระลอ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์,

สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชนครินทร์. (2560). **นางสิบสอง- พระรถเมรีศึกษา**. จัดพิมพ์
 เนื่องในการประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “ขัณฑ์นางสิบสอง ขานทำนองพระรถเมรี” :
 นิทานมรดกแห่งอุษาคเนย์ วันที่ 7 กรกฎาคม 2560 ณ ห้องประชุมและแสดงดนตรี ชั้น 2
 อาคารจุฬารณพิศาลศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.

สุนันทา เกตุเหล็ก. (2556). **แบบแผนลีลาและกระบวนทำรำลงสรงทรงเครื่องตัวนางละครในเรื่อง
 อิเหนา**.ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์ คณะ
 ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547). **หลักการแสดงนาฏศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน นางรัจนา พวงประยงค์

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในกรณีนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน ศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด กิจจันทร์

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในกรณีนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.อรุณมย์ จันทมาลา

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง ในกรณีนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน นายเชาวลิต สุนทรานนท์

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในกรณีนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เหมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในกรณีนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน นายไชยยะ ทางมีศรี

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง ในกาณ์นี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

ที่ วธ ๐๘๑๒/ ว ๑๙

วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี
ต.ทะเลชุบศร อ.เมือง
จ.ลพบุรี ๑๕๐๐๐

๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน นางสาวเสาวรักษ์ ยมะคุปต์

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมารี่แต่งองค์ทรงเครื่อง ในกาณ์นี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี

ธุรการ

โทร ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐ ต่อ ๑๐๑

โทรสาร ๐-๓๖๔๑-๒๔๔๗

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี โทร. ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐

ที่ วธ ๐๘๑๒ / ๒๐

วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน รองศาสตราจารย์สมภพ เขียวมณี

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในกาณ์นี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี โทร. ๐-๓๖๔๑-๒๑๕๐

ที่ วธ ๐๘๑๒ / ๒๐

วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง

เรียน นายพลณศักดิ์ ทรัพย์บางยาง

ด้วย นางนันทวัน สังขะวร ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ วิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ได้รับสนับสนุนทุนเพื่อดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด เมรีแต่งองค์ทรงเครื่อง ในการนี้ วิทยาลัยฯ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญด้านสร้างสรรค์การแสดงเป็นอย่างดี จึงขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบผลงานสร้างสรรค์การแสดง ในวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ วิทยาลัยฯ หวังในความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

(นายลิขิต สุนทรสุข)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์ปทุมธานี

ภาคผนวก ข
ภาพกิจกรรม

ภาพที่ 140 ปรีกษาครุรรัจนา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติในการสร้างสรรค์ทำรำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

ภาพที่ 141 สาธิตการใส่เทริดให้สวยงาม
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

ภาพที่ 142 ครูจันทนา พวงประยงค์ สาธิตการใช้ลีลาท่ารำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

ภาพที่ 143 ครูรจนา พวงประยงค์ แนะนำการคิดประดิษฐ์ทำรำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

ภาพที่ 144 สัมภาษณ์ ครูวรรรณ พลัประสิทธิ์
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

ภาพที่ 145 สัมภาษณ์ ครูเสาวรักษ์ ยมะคุปต์
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

ภาพที่ 146 ครูรจนา พวงประยงค์ อธิบายเทคนิคการใช้ท่ารำ
ที่มา : ผู้วิจัย, 2564.

